

ALL NATIONS GOSPEL PUBLISHERS

www.angp-hb.co.za

info@angp.co.za

BHAAMÈÈ ZOWÉE YÈ À GI - LÙÀLÈNG

LÙÀLÈNG ' BHAAMÈÈBÒ- WO ZOWÉE PÉ-LÈÈ '

ΚΩΩ' GI À YE À GI, ÀLE É

Copyright ANGP

COPYRIGHT

ISBN 0 - 947052 - 44 - 5

ALL NATIONS GOSPEL PUBLISHERS

P.O. Box 2191, PRETORIA, 0001, R.S.A.

(A Gospel Literature Mission financed by donations)

(Reg. No. 1961/001798/08)

BHAAMÈÈ ZOWÉÉ KÉ MỌỌ TÓÁ AATANA YA
GÒI-KWÌIA ÉÈN ZÍ GỌỌYÓOÀ BHÁÁLÁ
KÈÈI-KWÌIA
(1 ZÁÀN 3 : 4 - 10)

Séikwé kélé é, àa séikwé kélé' wó à bēenze' dééá à gá. À fólé' wolo' Falangsi lùu gi, à kwee' gie kain-piile tà. À wùù ké to' lúbhàa, le é bhaamèè wáá tinglàtìng tó zowéé nii daa' le. E ye Aatana-à Wàà Zázàà-à lùàleng nè, le bhaamèèbò-wo zowéé pé-lèè' kọọ' gi à ye à gi le. Mēe' wó à gaa', ke wó wo lekini zowéé dọn' à gi wún yóo kēe-zòwééá, wo kpeá yèèèle. À-wùn gi, wó go' wo sọng gi, Aatana ké àng gba' zowéé dée ni níi dééá.

Ká séikwé kélé é à-wùù peà, ka zuu- zana ka: e ye lùàlèng' i i lekini ye à gi à nè. I to Aatana dọnbháíá oo, i to Klisi pe gi-mèèa oo, i to wúngbègò-mèèa oo, éèn i zí to mēe' wa kọọ gó Aatana-wùn tó páipái zì àng do keá oo, í i lekini fòto yeà séikwé é à gi ye Aatana- à ye kọọ' gi à nè. Atoosiwo Aatana-le àa bhaamèèbò gòkéigó àng dọkọdò-le bhà. Àle- e pe bhaamèèbò gaayè sì àng zowéé' bhà le.

Sotana' bele peyè neá, le é leitii-lèè pe gwilineá, le é zí kpunglà zé-mèèbòà Aatana-á le. E e leng gigala zìàn, le è to ye Aatana-à kíílá' à zán- bhọ ye yáán zán nè láà à nè le. Sée àa Aatana-à kíílá' zán bhọyèa koo ye é tuàn bhaamèè béé-lèè gi kọọ' gi láà à nè. Ké à sì ye Aatana-à kíílá' nè lòd' tuàn àng kēèà, le wò wo lekini yíni gò à bhà-pòdònbò kēe le. À-wùn gi, wò à-dòkọdò leng' bhi àle giè' àng nè, e yua àng zowéé bhà, le wàa wíí à dọn lefiené-wùn bhà le.

Tenglé-yààn é à gi, lekini tò Klisi-à táá-mèèa-mèèbò ké kpeá yèèèle ye wó nuu kọi fólé' líi à nè. Sée àle màì àa ko ni, atoosiwo Sotana ké e leng gigala zìàn, le è to ye Aatana-à kíílábò' àng zán- bhọ ye yáán zán nè láà à do ke nè le.

(2 Kolenti 11:13-14).

Lúyáán é à tà-mèè yemò' wàa wílyèa Aatana wùn bhà láà, gɔɔyóo' ànglè pe Aatana-á, le é àng gwílé-yànwéé wíyèa le. Sée Aatana-à nàa sè' ko à kɔɔ, ke é ye làngbhà nè lèitíi làà, gɔɔyóo- à kèè kwei, ke wò nù àlè zán ye le. Atoosiwo nàa sè láà, àlè mēε tàpolo, le mēε- Klisi' é Aatana bhòòbhàa láà àbhà mēεnè zán ye le. Wún yóo keε-mèèbò ni Aatana wùngbègò-mèèbò letò páipái ké gayèa Aatana gòn lúyáán é à tà à ló-kòò láà à wùn gi, le wó zí ye yánwilibò nè à zué le. Gɔɔyóo' é yínáábòà gwílinéá téngrà láà, àlè tuàn bháálá keεà dòkòò é à gi gbánngnè gò Aatana wuu bhà-mèèbò zowéé pé le. (Efèzi 2: 1,2). Àng gwílé-yànwéé-le òò lèpólòà bhe ke wò à gànnu wo wó ni-zàà tà, wo lo wo wēεá do vaanle bhaamèè gisie-pàì' yàa líí à lé. Mēε' è wu ye ele áá wúnyóo keε gbonggbongle, ke à-mèè- e lekini yíní' góii léε.

Í séikwé beεnbò é à wùù peà, ke pɔɔn naibò' é à pé é í àng gaaii, í mɔɔà i lekini zowéé' kɔɔ' gi à dɔn-á à bhà. Aatana-à séi zán' doii i zowéé bhà kwei láà, yoo pɔɔn bhuaò à yánlé ke è kwii i zowéé' kɔɔ lekini' gi à gieá i nè. Í íbhà wúnyóo dɔn, yoo kpua à tò wúnyóo keε-mèèa-yè bhà. Atoosiwo Aatana wuu ké wu ye: Ko à pè' zí ko: bón àa ko bhà laá, ke ko ko lekini lémaa' woi le, ke mai-wùn àa ko zowéé pé. Ké ko wíí-le wò' ko song bhà laá, kó à gànnu ko: Aatana àa gó e wuu tà, le àbhà líí' zí sèa le. A-wùn gi, e ko bhàwùn tóà, le wúnyóo páipái' é ko zowéé pé, è à tó go bhi le. (1 Zààn 1: 8-9). È tò' kwei, le à gbe Yesu yuen- zí bón tó go ko bhà páipáilé le. (1 Zààn 1:7).

È tò' kwei, le i wún ma gɔɔyóo tà oo, één i wún ma Aatana tà oo, le à tùlé- ye le. I zí wúnyóo keεyè gòn nuanè gi oo, één í Aatana gòn nuanè gi oo, le à tùlé- ye le. È tò' ke wúnyóo keεyè' íbhà lúyáán wēε góii laá, yoo kpua à bhà, wánglafila, í bhaiwo' wo Aatana zì i sɔbhεéá le. Aatana-le è yaayèa i gò

nuanè gi-yàn' tà Yesu Klisi bháa bhà le. Atoosiwo Yesu Klisi-le' nù- lúyáán é à tà, ke è wúnyóo κεε-μèèbò ko la' wo Sotana bháa' è gie ko gòn ke ko wúnyóo κεε láà à gòn le. Ale ko sì nuanè gi-mèèa le. Aatana záázàà' bian kekekèke àa à bhà ke i ζουγγόν-a-wùnbò ni i κεε-wùnbò' é bànàkpóyèa, e à tó ye láà, i δοο àle zué é. I κεε-wùnbò ke bànàkpò à bhà-kòò àa zí bhe. Tààn e i gi ye: mēε' é bhaamèèbò tólókwé do' àng wun bhà láà la ò, àle àa wún ma è? Έέν mēε' é zí bhaamèèbò yánwéé yaa' bhi láà la ò, àle àa leeye è? - Atoosiwo tò kwei-mèè Aatana yánwéé ké leeye séé tà-lèè tó páipái gi, le mēεbò' wó wo zowéé tó nuyèa à nè, è àng tàkun le. (2 Kolonike 16:9).

- Atoosiwo Aatana ké bhaamèè tó páipái pe táá-gèèn ye. E àng gaa àng tó ni àng pe γεν sí-kòò bhà. Gbeikpulu ni ga loo ke àa bhe ke wúnyóo κεε-μèèbò' moò wo bànàkpóá àle zía. (Zòbu 34: 21,22).

- Ké Yesu leng-le kpóyè àa nuu àng lé, atoosiwo e nuu àng tó don-à kpákpalé. (Záàn 2:24).

È tò' kwei, ke mēε' Aatana' bón góyèa i bhà, ke é i bhàwùn tóyèa láà, ke i pe ké sèa. Tò kwei-mèè Aatana àa mēε ye' ibhà wúnyóo kpàn gó i leng gòn, ke fili κεε-wùn àa zí i-mèè wunbíli gi láà, ke i pe ké sèa. (Táàn-sèikwé 32:1,2).

Yesu ké tuàn ko leeà tenglé-yààn é à gi. E wu ye: Mēε páipái' ka gi' gayèa, ke gbá bháibhài' ka tà láà, kà nu n pé, ke án fògó ka bhà. (Matie 11:28-30).

POON NAIBÒ' SÉIKWÉ É À GI À KÓLÒ POON NAI FÓÓYÈ

Zowéé' à nai' é, nóng ke één mion ke' òo bho déε wo bhe, àle zowéé nai' à gá le. Mēε suu' é kwei láà, wò àle lee

1. WÚNYÓO KEE-MÈÈ ZOWÉÉ NAI' É

Aatana-à sèikwé gi wo wúnyóo kée-mèè le. Wò à pè' kwei, ke wo wu wo: nii yóo' é lúyáán tà zé, àle zaa go à-mèèa, le à zàó' é à bhà láà, è à zowéé nààlé-wùn ni à zowéé dòòbhà-wùnbò kee le. Poon nai é, Aatana- mée zowéé ye koo lekini' gi, è ye àle nè le.

Yánwéé' é tâanyèa, ke é yaayèa keke gi nà à gboá yèkéélé láà, ke wu mi dùdù ke yánwéé' à gá le. Wò à pè àle-mèèbò bhà wo: "Wò ááaa peii wángle nè léé? Wò iiyá peii wángle nè léé? Wángle wó línàà waaii léé? Wángle wó wo ké daaii léé? Wángle wó bhe kpóii wo ké bhà ke à gèen àa bhe léé? Wángle yánwéé' tâanyèa léé? Mèèbò' bha- gie àng tà wu-pòòn maabhà láà àng lele. Mèèbò' wu dò kéiyè lòò- àng kee láà àng lele. Wu téén sè' wò à daa gónggónglé, ke à fuu- yaa véélé gi láà, i zowéé yòo naaà à lé, ke í gbaan à gaaà gbàanle. À léyaalé, mée' i naa à tà kwei, e i sódo ye mee nè, één le è i pa ye zenggbèlè nè le. I yáán ké naaà nóng bhéibò' wàa i péá àng pé; le i zowéé- liang bhúlúbhúlùbò ze wún wàà kái lòò bhà le." (Piánkáán-sèikwé 23:29-33).

Mée' à nai' zé láà, ká poon yáányè kpe nai ye à zowéé wala. Poon yáányèbò láà àngle wó bhaamèèbò- wúnyóoyo suubò' kee láà àng pe naibòa le. Atoosiwo bhaamèè zowéé pé-lèè láà, àle wúnyóo pe yalé-lèè ni à zi yàà à gi-kwíia do le.

Aatana wu léban-mèè' wó nuu à leeà Zelemi láà, Aatana ké wu kpó' à bhà ye: "Bhaamèè zowéé ké kolongyèa e gie pongló tà, le à gwíli' yóoá le. Wáa- maa à-nàà don-á le?" (Zelemi 17:9).

Yesu lekini' wu láà àle sòlòtásolo ye: "Wún ye' è go mée zowéé pé, ke è wolo mée biin lé.láà, mée- mée lekini gban zè àléa le. Atoosiwo zuugòòn yóyoobò, ni yáindoyèbò, ni kuanwoyèbò, ni bhaamèè zeyèbò, ni zùakeeyèbò, ni zowéé dò wélé bhà-yèbò, ni gwíliyóonèbò, ni filikeeyèbò, ni wún wàà kái-yèbò,

ni zowéé dò m̄εà p̄ɔɔn bhà-yèbò, ni yàngbha waayèbò, ni lekini butoloyèbò, ni tàmaa káányèbò láà, àle tò- gò m̄ε zowéé' é m̄ε gwílé láà àle pé le. Wúnyóyoo' è daa m̄ε zuu pé, ke m̄ε- à keε zìàn láà, m̄ε- m̄ε gban zè àleá le." (Maki 7:21-23).

1. **Lekini butolo-mèèbò.** Maa ke' é bhi, e bhɔ sóáa-tòò bhà. Wo à lee kwí-wùù gi wo páàn. E sèa, le à líá' bhaamèè tò gi à zità-kùà pé le. Ké à nai ye' é bhaamèè zowéé pé láà, àle è bhi m̄ε lekini butoloyè nai' gá le.

Aatana-à kíílá kpáa do ke' é nuu lii, wo nuu à leeà Lusifeli. Ale nuu Aatana-à séi-dòò bun-mèèa le. Aatana' nuu p̄ɔɔn sèsèbò' lúyèa à bhà yainlé láà, à tò zán ké nuu bhɔà gèlènggèlèngle. A-wùn gi, leng butoloyè ké daa' à gi. Ale keε le é to' Aatana bh̄εé gó yóoá, le wò à lee gɔyóo le. (Ezai 14:9-17; Ezekie 28: 12-17).

Lekini butoloyè geen ké go pailé-lèè' é gòòle wúnyóo keε-mèèbò ló-lèèa láà à gi, le m̄ε- à dɔn p̄ɔɔnbò' à bhà láà, é kpeá le. Menggòd' bhi, wò wo leng butòlò wélé tò àng gòn-wùn' gi, le menggòd- wo lekini butolo wo tò p̄ɔɔn dɔn-mèèa-wùn gi, le menggòd' bhi zí wò wo leng butolo zùlùtà-pòòn yóyoo' è tò àng bhà ke à gaa-yèè- m̄ε keε láà à daayèbò le. Menggòd' bhi zí, zùlùtà-pòònbò' àng viin- dɔ zènzènzènlè ye zèéé' ni kɔwéébhà-pòònbò nè láà, àle yaa lòò- àng keε, le wò wo leng butolo à gá le. (Ezai 3:17-24).

Menggòd' bhi zízí, wò wo leng butòlò wo bhémábò tò tiàanle-wùn' tà, één woà lùu tò tiàanle-wùn' tà, één wo tò séikwé dɔn-mèè kpááá-yè' tà, één wo tò keng-mèè kpááá-wùn' tà le. Ang zuu àa zana wo: "Aatana- kɔ' gbaan e mɔ bhà leng butolo-mèèbò-le nè, ké le è gèile to wunlé kpàà e nè-mèèbò-le bhà le." (1 Pieli 5:5). "Atoosiwo leng butoloyè oo, píniwòyè oo, à tò sàñ ké Aatana keε." (Pian káán-sèikwé 8:13).

“Atoosiwo m̄ε- piniwò', m̄ε- wálá' wo le. Séε m̄ε- zí m̄ε leng butòlò', m̄ε- pele' wo le.” (Pian káán-sèikwé 16:18).

2. Bhuugón bhòònè-mèèbò. Bhuugón' e pe tolo-pòòn' gá láà, à fii ké bhò, le à yáin- do bháalé le. Ale yáindoyèbò ni wún bhúlúbhúlù keeyèbò, ninà nùò kúnyèbò, ninà dàà m̄εbòà lè pé-yèbò láà àng pe kpòòbhàkpòà-pòòn-a bhaamèè zowéé pé le. Wúnyóo suubò' kwei láà, ànglè- lóii daa lesósó' woá à lé tenglé-yààn é à gi lúyáán léyaalé bha é à bhà le. Wó daa suu' woi à lé kwei láà, e tóii koojegáá, le Yesu' wuubò' pe', ke à kwee' bhò m̄ò wáá pìlle bhà láà, kó à tò maíá-lèè yeii lúyáán ló-kòò' dýáagá é à bhà ye m̄ε' do Sodòm ni Gomòò-pèèbò pe tée gi le.

Zowéé yóo suu' é tenglé-yààn é à gi kwei láà, yàa miònbò ni nóngbò dolodolo kemò-le lengdo gwílé, ké e daa bhàiwò Aatana zì-mèèbò lefiéné kpe tó pé kwíle. E zí daa koà Aatana bháálá kèèi gbùnnng-bò, ni koà kalang-gbùnnng-bò, ni koà kalanglé kpákpaabò yìi-gbùnnng-bò tó gi. Séε wúnyóo suu' è bhaamèè wunbílí gisie kwei láà, à dàà m̄ε zowéé pé-yè lébhà ké ye bì. yóo wéé' gòyóo- à wein bhaamèèbò zowéé pé yánbhà sònbhà à nè. Gòyóo ké wúnyóo ta gbèyè gi bhaamèèbò zowéé pé àng tiibhà televizionbò ni sínimabò gaayè bhà, ni bhaamèè-kòò keε-mèèbò gaa-lèèbò bhà, ni séikwé been yóyoobò' liang tàsalayèbò- to à gi à-wù peyè bhà, ninà zaaéé bhéi kemò' wàa sèa àng síyè bhà. Ale keε le Aatana- pòon' lee ye wúnyóo keeyè láà, le wò à lee tenglé-yààn é à gi-mèèbòà táá-kòò dédeεbò le. Walá-mèè kpe kpáalàkpàà' wò m̄ò wááwúlú tinglàting tó bhà, àng tó- mai sì sáanle belebele sòò kélé-sèikwébò' wò à-wù pe zìàn, ninà fòtóbò' wò à gaa sínima-kwíle láà ànglè bhà, le wò gò' bhi, le wò lo à léyaai yéε dò wo leng bhà-yè tà, le wò gbaan kòò kpòà tò le. Nóng-bò ni miònbò' wò àng gie sínima ni televizion gi, ke wò wún bhúlúbhúlùbò' è m̄ε wéε zε à keε, ke è bheε go m̄ε bhà láà, ànglè to walá-mèèbòà mai sìibhà-mèèa tenglé-yààn

é à gi, le m̄ε suubò láà, wò àng lee kwéle-m̄ionbò ni kwéle-n̄ong-bò le. Sée sáǎli 'kèèi-kwìl' wò táán keε à gi láà, wò tò zùà kèèi-kwìl' gá yáángεεn kpáè-lèè toá le. Ké m̄ε yemò' wò wo zowéé kun wo bhà, ke wò to à pe kwéleá ye Zozefu n̄ε Ezite l̄uu gi l̄ii, Potifa pé kwíle, ke wò daa yáindoyè gòn kaí láà, m̄engge àa wíí à bhà ke è kpáiwò ye àngle n̄ε koo.

M̄oaaané lefie' yàa Aatana gbe Yesu-wùn d̄on, bhaamèè t̄ii l̄uu gi wia-za, ke é nuu z̄iàn z̄uàkeε-m̄èèbò ni z̄uà-n̄ong-bò zeà víanvianle láà, mai ké m̄oà toá à pé tenglé-m̄èèbò bhà, le è ko ze lííá t̄ili Aatana zué le. Atoosiwo Aatana leng ké wu ye: koo z̄ábaaá yáindoyè bhà, ké kó daa' wo à gòn kaí le. "Tàn káá à ḡannu ka: m̄ε' i naa Gwiline Kpáa bhà ke ka ni à gá ka zowéé' tó do è? Ale keε le an wu ma: ká daa z̄uàkeεyè gòn kaí le. Atoosiwo m̄ε- wúnyóo bhéi suu óo suu ye' keε, àle ke àa zin m̄ε bu bhà. Ké m̄ε ye' è naa z̄uàkeεyè bhà, ke à-m̄èè- wúnyóo keεii e lekini bu' é à bhà láà àléá le. Tàn káá à ḡannu ka: Waa Zaazaa' Aatana' ka gba' à gá ke é ka gi láà, àle yààì-kwìl' ka bu' ka bhà láà à gá la è? À kèè kweiyè láà à gi, káá ka leng-le t̄à." (1 Kolenti 6:17-19). "Mengge-Aatana-à kwii wì', Aatana ké à-m̄èè lekini wíà. Atoosiwo Aatana-à kwii' kwei láà, à-wùn ké à gòn kpókpoá, le m̄engge àa yáàngìègi waa à bhà le. Sée kale ká Aatana-à kwii láà à gá le." (1 Kolenti 3:17).

3. Bíai bh̄òndè-m̄èèbò. Bíai bh̄òndè-m̄èèbò láà, m̄ε- àng d̄on w̄i miyèbò, ni p̄on bh̄èlè kpááa-yèbò' bhà le. Wii tàsalayè' bíaiá le. È p̄on óo p̄on' ye, è to z̄áázààa oo, è to tàsalayèa oo, è à tó bhele' wo le. M̄ε' à zowéé' wúnyóo keε-zowééá, à leng- zí à kèè kwei' wo, le wò wún óo wún' à pe à nè, ni è wún óo wún' ma, ni è séikwé yóo suu óo suu' gaa, ninà p̄on nai tàsalayèboa, è wíí' wo à tó wùn bhà le. Aatana' bhaamèè dèbílí' daa', ke è tó ele Aatana yáányè e yagóì-kwíia láà, bhaamèèbò- l̄ii wàà àle bhà z̄iàn wòà bhele-p̄òndè l̄iyyèbò ni wo keε-wùn tàsalayèbò le. Ale kemò' ye sikèlèti ni kpónggá

kúnyèbò, ninà taa yoo miyèbò één pɔɔn yóyoobò' àa lò méε gwílé-pòòn-a à bheleyèbò nè le. Sikèlèti miyè láà, mionbò ni nóngbò tó' daa suu' wo à gòn nuanè gi dɔyáa gá é, àle sín má òò keε fósílé lii bhe. Aatana bháa lengdo' mɔɔà bhaamèèbò góá nuanè gi sikèlèti ni kpónggá kúnyèbò gòn, le è méε kaan bheelé gɔyóo gòn le.

Bhàiwò Aatana zì-mèè kpe wàa sikèlèti mi legilizi-kwìle gbonggbongle. Atoosiwo e to àng gi yáàngìegi wàa Aatana bhà-yèa. Ké ke àngle do láà àngle wàa súó lli wàa wo lekini bhà-wùn-a, sée ke àng bu' é àng bhà láà, àle Aatana-kwìl leng-á le. E beenzeyèa wo: "Aatana-à kwii' kaá, le àbhà Waa Zaazaa' yagóyèa ka gi le. Tààn káá à gannu kwei è? Sée mengge- lli wàa' e bu' é Aatana-à kwiiá láà à bhà, Aatana ké à-mèè wia. Atoosiwo Aatana-à kwii' kwei láà, à-wùn ké à gòn kpókpóá, le mengge àa yáàngìegi waa à bhà le. Sée kale ká Aatana-à kwii láà à gá le" (1 Kolenti 3:16-17).

Gwílé gbéé-mèè lekini líá àa tó Aatana gi. Atoosiwo ko pɔɔn bhèlè ke vón òò nù ko ze' wo le, ké Aatana òò ko daa pɔɔn bheleyè-le kàngbhà. Vón-mèè ké mɔɔ bhele-pòòn záázàà bheleá ke è kán, ké gwílé gbéé-mèè àa pɔngge zèize, àle è tò wíí' woà léile ye: kà n gba à gá, kà n gba à gá le, één ye: kà à ke nu, kà à ke nu zízí, ye bíabò' wò pɔɔn bhele ke wàa kán láà àng nè le.

Zowéé dò bhámòà pɔɔn bhà-mèè láà, pɔngge àa à zuu kún, sée yàa kán gbonggbongle. Sèlúnè fósýè' daa' Aatana ni Izalae-bò finibhà láà à-sèikwé gi, Aatana ké wu' ye: wò gwεε bili gwílé gbéé-mèè ni wíi mi dùdù bhà ke wò àng ze à gá. (Detolonóm 21: 18-21). "Atoosiwo wíi mi-dùdù, ni gwílé gbéé-mèè láà wo wèi daa wo lekini gi, le yáingayè- àng to gbàkúlú daa-mèèa le. 'MÉε' è naa wún wàa kéi-mèèbò bhà, e yéε do e ne bhà." (Pian káán-sèikwé 23:21; 28:7).

Wélé-mèè ke' nuu bhi, à gwílé ké nuu gbééá, le é nuu ebhá zowéé dɔyè láà à gòn nuanè gi le. É ga' kwee' gi, à-gòò ké lo' pailé. É nuu ke pai ké yúáii à bhà wuuule tò laá, le à zuu' zana' Aatana-wùn-a, le é legaa' tenglà le. (Luki 16: 19-31). Mêe-à-lèè yè àle bhà wo: wîl miyè kpáa- mēe daa wúnyóo' gi é, núnú àa à bhà. Àa màà gbang-wàaa-wùn-a ke mēe- à gi-liangze yómá. Atoosiwo Aatana ké à tàpólóyèa ko nè púúá ebhá séikwé gi ye: wîl mi-dùdùbò-le ke wàa dólèè yeii ebhá gwilinèè bhà.

Mêe' wò wîl kpókpóbò kee, ninà mēe' wò à lóódɔ láà, àngle tó- líí yóo gó-mèèbò' gá le. Atoosiwo Aatana ké wu ye: "Mēebò' wîl mi bhàà' àng gi, ke wò wo bháa dɔ wîl kpókpóbò kàan kiá-yè bhà láà, àng véè!" (Ezai 5:22). "Mēe' è wîl nu e bhá nè ke è à mi láà, ni mēe' è wîl-tòò gigo e bhá nè ke wîl-yaa à yáin láà, àng véè!" (Abaku 2:15). "Kɔng ni gitaa ni tànjàng ni bhòoné, ninà wîlbò' to àngbhà záyibò tà le. Ké Aatana- bháálá ye' à kee láà, wàa àle súnjà gó." (Ezai 5:12).

"Atoosiwo à gàn ké ko yàan ko: yáindɔ-mèèbò oo, ni yo gba-mèèbò oo, ni wíí dɔ bhámòà lé bhà-mèèbò oo, ni bhuu bhòonè-mìonbò oo, ni mēebò' wò wo bhá-mìonbò kun woà núda láà oo, ni kuan-mèèbò oo, ni zowéé dɔ wélé bhà-mèèbò oo, ni wîl mi-dùdùbò oo, ni líilé sie-mèèbò oo, ninà sò mēe tà-mèèbò oo, àngle kekekèke wàa dólèè yeii Aatana -à gwilinèè bhà. Kao ka leng yínigòà àle bhà." (1 Kolenti 6:10).

Ko záo' é ko bhà kpunglà zé é, è wún yóyoobò' kee, mēe ké à tó dɔn Galati-bòà séikwé gi. Atoosiwo wo wu wo: "Leng zòawùn kee-zowéé' é mēe gwílé láà, mēe- à bhɔ-gbòlò' dɔn, àle zùàkeeyèbò, ni yáindɔyèbò, ni wún bhúlúbhùlù keeyèbò, ni yo gbayèbò, ni zúnè keeyèbò le. À kemò' zí bhaamèè sàan wo ké keeyèbò, ni línàà waayèbò, ni bhámò bhàwùn sieyèbò, ni zowéé waláyèbò, ni yóonè kàan ké bhà-yèbò, ni ké gbègòyèbò, ninà bhaamèè pèè gi-yèbò le. Ale ke' zízí mēe

zowéé dò m̄ε bhámòà p̄ɔɔn bhà-yèbò, ni w̄u m̄ε zeyèbò, ni gwílé gbéénè keeyèbò le. È gò' àle gi, wún yemò' zí ye à yemò láà à nè, e bééá. Sée má woo à pe f̄óólé wo, le án zí à tóii líélé, le án koéé gie déε ke woii ka nè séé gi à-wùn gi ma: Wún suubò láà àle keε-m̄èè kekekèke àa d̄òlèè yèii Aatana-à gwilinènè bhà le.” (Galati 5:19-21).

“Kao ka leng zèà w̄uá. Atoosiwo m̄ε- w̄u m̄' k̄ɔɔgiègáá, ke m̄ε- wún' waaii kéi léε. Wánglafila, Waa Zaazaa' è ka pa le.” (Efēzi 5:18).

M̄εbò' Aatana w̄u l̄ò- àng keε ye yí l̄ò nè láà, Yesu' àng lee' w̄u' gá, àle ye: “M̄ε páipái' ká zé é, yí mi l̄ò- tóà m̄ε' i bhà, i-m̄èè í nu n pé, ke í yí mi.” (Záàn 7:37). “M̄ε páipái' yí mi l̄ò' ka bhà, kà nu yí síi. M̄ε lefiéné' w̄éi àa à gòn ke è yí ló à gá, kanó kà nu. Kà nu ke ká w̄u ni nónóng ló. Wàa à ló w̄éiá, wàa à s̄ón nu p̄onggeá.” (Ezai 55:1). “Ké nle án n pe yí' nuà láà, m̄ε óo m̄ε' è àle mià, è à-m̄èè nii do' daaà láà, yí bhéi ke mi l̄ò àa à-m̄èè keeii àle z̄ipietà gbonggbongle koo. Wánglafila, an yí' à nuà à nè láà, à gulu ké d̄à à-m̄èè zowéé pé, le à w̄u- gie, le è to sii' àa yen à daa bhaamèèbò gi-yia le.” (Záàn 4:14).

4. Gbàùkùlùbhè bhòònè-m̄èèbò. M̄ε' gbàùkùlùbhè- bhò à nè, wò à d̄on àbhà seinyè' bhà, le è m̄ɔɔà wún' à keéá tenglé láà, è à d̄o tili gòn léile le. Wo zí à-m̄èè d̄on àbhà zúúnè keε l̄ò ni àbhà wúngbègòyè bhà. Sée Aatana-wùn gbègòyè láà àle zúúbò- wúnýóo' keε à tó kpáayè leng-á le.

Aatana w̄u' é séikwé gi, e wu ye: “Sein-m̄èè zowéé- d̄o p̄ɔɔn' bhà láà, à l̄ò ké à zε. Atoosiwo à k̄ɔɔ àa w̄í à bhà ke è bháálá keε. Lee- kp̄ɔɔ koi dolodolo, à zowéé- to d̄à e bhámòà p̄ɔɔn' bhà le.” (Piankáán 21:25-26). Ale keε le Zozue' à pe' lzalaebò nè ye: “Kao tóà fúúfùda ke ká nù m̄ɔɔ s̄ɔɔá l̄uu' Aatana èè à nu ka nè láà à gi.” (Zozue 18:3).

Wúnbò' Aatana zòà-wùn-a, bhaamèèbò kwáá wíí à κεε-wùn bhà pálé. Ale κεε le Yesu' wu' ye: "Ká ka bháa dɔ' wo ke ká gie-lèè ye, ke ká daa Aatana pe gi le. Atoosiwo dàà à pe gi-yè ké kpókpoá ye kwii' à lé-lèè' kóbhókòbhòda sòò à gélé-yè nè." (Luki 13:24). "Mêε' è wúnsè guo Aatana lé, à-mèè ké à ye." (Matie 7:7). "Gwilinenè' è go longwéé gi láà, à-wùn' tó gwiliá, le gikpókpo-mèèbò' à kooii, ke wò dɔlèè ye à bhà le." (Matie 11:12).

È tò' kwei, ke fúúfùùnè láà è zìn' ko la-wùn ni ko dò dò-lèè sè gi-yè-le-wùn bhà Aatana-à zaa tà, è mēε gó' wo zaa gi, le è lo nàa mēεá pailé le. Ale ko kɔɔ si bhàiwoyè bhà, le è zí ko kaan Aatana-zàà gùò ko sòbheεá-yè bhà, le è ko kwii Aatana' wúnsè kpákpaabò' à kèè ko nè-wùn píni wo' láà à gi le.

A-wùn gi fúúfùùn-mèèà lúyáánlé- yàà à wáláyè' tà le. È tò' ke Aatana- liangze i nè ke è fèè yaa i bhà ye: í i zowéé nu e nè tenglé, le gɔyóo leng- zí à pe i nè ye: í à nu à nè tili' wo, één lóó sè bhéi ke' yàa bhɔii gbonggbongle láà àle bhà le. È tò' kwei, i gà', ke yáá Klisi dɔnyèa, ke yáá layèa. Aatana' à pè- àle gi ye: "Tenglele lé, ka n wuu mà' laá, kao gbánngnè góà à bhà, ye ka bhémábò' gbánngnè go' fólé lii kɔɔ' gi láà à nè." (Ebele 3:7-8). Mēεbò' wó zin' wìl Aatana-wùn bhà-yè lóó kpáà liililii, ke wó lo' pailé, wo kpe kpáalàkpàaa. Atoosiwo tili-le àa mengge peá.

Gbàùkùlùbhè nai láà à zía fólé' bhí, àle léε. Pɔɔn nai do láà à zía piilenàà ké bhí, àle ye: gbàùkùlùbhè- bhɔ mēε' nè láà, àle mēε' è zúúnè κεε à gá le. Atoosiwo zúúnè κεε-mèè láà, è wúnyóo fólé' κεε, àle Aatana-wùn gbègýèa le. Bhaamèè tii lùu gi wia-za-mèèbò- gbàùkùlùbhè kele' si zian, le wò woà zúúnè κεε à gá le. È tò' kwei, ke gbàùkùlùbhè nai' é bhaamèè zowéé pé séikwé é à gi láà, è zúúnè κεεyè' à naiá le. Zúúnè κεεyè láà, wúnyóo' à gá Aatana zué le. È to kpò zúúnè

lé-yèa oo, è to zúúnè keeyèa oo, è to zí deeboyè één lò dee pé-yèa oo, ke à-mèè kpóyè àa tó Aatana yáányè leng-le lé láà, àle tó- wúnyóo' gá Aatana zué à-mèèà Aatana wuu gbègò-wùn gi le.

Kángwá- to m̄ε bhà téé' gi, één ke m̄ε gidan-wùn- zin m̄ε bhà bòo, ke bhaamèèbò- yaa m̄ε sà-n-a, één ke m̄εà wélé-sie láà, à-lèè ké à bhà ke kó bhàìwo Aatana yáányè lekini zì, ke è nu ko tàkún-i le. Atoosiwo e yaayèa àle yàn tà. Ké ko kpóyè òo tóà dee wuubò ni pialé sèbò-le ke lé. Atoosiwo sùò Aatana gòn-mèè' è táási tunggbule láà, Aatana lekini' gèen sí-kòò gie à nè le. "M̄ε' è táási àbhà zaa tà sèa, à líá ké waa Aatana gi, le è à kolékun, le àa peie le. È zí pèlè', àa tó sáalé." (Táán-sèikwé 37:23-24). "Atoosiwo tò tiàànleyè ke m̄ε tó- bho, yàa gó yáánwolo ni yáándaa ni fuàtà-yáán-igíán-á lefiené keá. Ké Aatana' menó ni à pe dólèè kpò le. E mengge go tɔɔnlé, le è mengge yaa bhi le." (Táán-sèikwé 75:7-8).

Aatana ké wuu kpò' Izalae-bò bhà lii, le é wu' àng nè ye: "Mɔɔ menggemengge yeà ka kpe gi, ke e e gbe één e lú kpóii paá ebhà yo nè. Mɔɔ zí mengge yeà ke e zúúnè keei, ke e dee bɔii m̄εbò nè, één ke e m̄ε ni m̄εéèbò bhàgilawoii, één ke e maa wuubò ni la wílyèbò zía peii, één ke à-mèè ké zí e leng tóii súbhá-mèè ni lee ye-mèèa, ke e lábhilli-wùnbò keei, ke à-mèè ké zízí yínáábò bhàgilawoii, één ke e lóii àng pé, ke e lóii zí ga-mèèbò bhàgilawo-mèèbò ninà bele pe-mèèbò' wò m̄ε yíní go wuu néénèèbò bhà wo: à gi-wùn ké keeà láà àng pé. Mɔɔ zí mengge yeà ke e ga-mèèbò bhàgilawoii. Atoosiwo m̄ε óó m̄ε' è wùnbò láà à kee, à-mèè ké tò tàsalayèa Aatana tò kwei-mèè gi." (Detolonɔm 18:10-12).

Atoosiwo "gbéen-bhààmèèbò oo, ni són kee-mèèbò oo, ni bhaamèè ze-mèèbò ni yáíndo-mèèbò, ni yo gba-mèèbò, ninà m̄ε páipái' bele pe lɔɔ- àng kee, ke wò táási à-zàà tà láà, àngle kekekèke àa daaii Aatana-à péε láà à yáànbhà."

(Leekpòtìli 22:15). E zì beenzeyèa Aatana-à séikwé gi zaa bhéi kemòda wo: “Kao lòà m̄e' wa ga àng bhàgilawo-mèèbò ni deebò pé. Nle tò kwei-mèè nle án kaà Aatana-á le.” (Levitike 19:31). “È tò' ke wò à pe ka nè wo: kà ló ga-mèèbò bhàgilawo-mèè pé, m̄e' wò seléé go, ke wò kp̄i kaan láà, kà ló àng pé, ká à yoo bɔ àng gòn ke ká à pe ka: lùu' àbhà Aatana' bhe la ò, à gi-mèèbò wàa lóii àngbhà Aatana láà àle pé è? Wò lòà ga-mèèbò' àng bhàgilawoi yáán-mèèbò-wùn-a la è? Abín! A-lèè ké à bhà ke wò Aatana-à tóng wuu' peà láà, wò tóló dɔ àle bhà le. Wòò wìl' àle bhà, ke Aatana-wùn gi àa maii àng gòn àlei. Aatana-à liangze-mèèbò wò liangzè' kwei-le bhà laá, à gi àa maii à zè à nè-mèèbò gòn.” (Ezai 8:19-20).

Í séikwé kéléné é à-wùù peii bha' bhà é, ke Aatana ké liangzeii i nè zìàn, ke í i lekini nu e nè. Ké le gbàukùlùbhè gòn-zòwéé' é i gwílé láà, à leng- zì à pe i nè zìàn ye: miá wíl gò i song gi-wùn bhà líe, ke e súóbò daaii i gi, ke í dóló dýá gòn le. È tò' kwei, le i wu i leng tà ye: an gò' n song gi, ke n zowéé-seelá la ò, nbhà-mèèbò ni n dómábò, ninà n yaayóóbò- à peà lɔ? È tò' ke máá lóii táán keei koo, één ke máá lóii n bhámò wci n líá gó là koo la ò, àle è tóà lɔ?

Yesu- wún kpákpaabò' kee m̄e' nè, ke à lé- gie wélé tà, ke à mòðkiá àa bhe láà, àle òò i yánbhà kùn' la ò, è m̄e' zowéé kpáábò' wo tòkpétòkpélé, ke è m̄e' zowéé nii daa vùlùkpèèle oo, ni è m̄e' gba m̄e'nè' gá, ni àbhà sii' àa yen, ke m̄e-à keèà m̄e' líá gi Aatana zué láà, àle ke-wùn àa i zuu kún wà? Lúyáán tà-pònbò' wó tò zé-pònb-a, ke i wìl' Klisi-wùn bhà i zowéé pé, i i koo gòá à-wùn zì láà la ò, àle-wùn' i gòn kpókpoá la è? Ibhà sùò bhaamèèbò gòn-yè, ni ibhà sùò ga gòn-yèbò láà, àngle wó i daayèa gòdýóo gòn nuanè gi léé. Sée Klisi-le é nù- kpunglà zè, ke “m̄e' kó nuu sùò ga gòn-yèà nuaá, ke wòlò à gòn-kòò àa nuu ko yàan láà, é nù- zì kole ko káán-i à gòn bheilé à koo giè gòdýóo gòn-yè láà à gá kwei le” (Ebele 2:15).

Zowéé' é i gwílé, ke i to tili kpóà léile, ke è wu i nè ye: miá wíí Yesu-wùn bhà tenglele lé láà, è i tóló-gi gó' wo gbánngnè gò Aatana wu bhà-wùn-a, ke í nù tó dinglilile ye gbàùkùlùbhè kele nè léé.

5. Lòngyó kpáa bhòònè-mèèbò. Lòngyó kpáa láà, wii kún-wì' à gá, le à gwíli' yóóá le. È bhò mèé' nè láà, bhaamèèbò sànké à kee, le à zowéé- wala, le è wala wèènle, le à léyaalé-to à-mèè gòn bhaamèè zeyèa le. I zowéé- tò' kákáyèa, í mɔɔà à bhà le i à kun i bhà kwenggoò gi, le i to à keeà kwei flúúlé, le yáángèen do ke- bhò', le i wuúé- wolo ke yáá mɔɔ zowéé kún-á i bhà koo le. À filá ké bhe, ke í i leng dɔn lòngyó kpáa bhòònè-mèèa, ke í bhàiwò Yesu zì, ke è i la zowéé yóó' kwei láà à gòn. Aatana-à séikwé ké wu ye: “Dòyáa gá, ka zowéé òò waláà koo.” (Lúyán zigólé-sèikwé 45:5). “Í i kɔɔ gó zowéé waláyè zì, í i kɔɔ gó zowéé kákánè káányè zì, miá weí kún. Atoosiwo i weí kún', ke i wúnyóo' keeii léé.” (Táán-sèikwé 37:8). “Zowéé tò kákáyèa-yè láà e bhaamèè ze, le zowéé waláyè láà è to kpókpóá, le dɔ á wo à-wàà gòn le. Tààn wáa- mɔɔ dɔá yóonè káányè-wàà gòn le?” (Piankáán-sèikwé 27:4). “Wún òò sieà i zowéé nè váánlé, ke í tó ke í weí sie, atoosiwo tàmaa-mèèbò' naa weí sie-wùn gi le.” (Wún dɔn-mèè 7:9). “Ké tenglé-yààn é à gi, ká ka bo gbé kpò bhaamèè tà-yè ni zowéé waláyèbò ni gwíliyóonèbò tóá.” (Kɔɔsi 3:8).

Bhaamèè béé-lèè zowéé' waláà, wò à lò sáaa-lèè gùò wù miyèbò ni wo leng bhɔɔ góyèbò' gá le. Ké sée “àngbhà wù láà, àle è ye meε bhàbhá' nè le. E to ye bhɔ bhàbhá' àbhà mèé zeyè gi' kúlúá à nè.” (Detolonm 32:33).

Leng bhɔɔ góyè ké sεε wúnyóo kee-mèè zowéé nè, ké Aatana ké wu ye: kó ko leng bhɔɔ góyè tó ele e gòn le. Yesu ké wu zì ye: “I bhá-bhààmèè lòò- i kεε ye i lekini nè.” È gò' bhi, “ka sànké mèé' àng keε láà, àng lòò- ka kεε.” (Matie 5:44).

Aatana ké wu ye: MÊE' wò wúnyóo keeà koá, ko àng bhàwùn tò', e lekini é ko bhàwùn tóà. MÊE' à zowéé- wala, ke è to zaa boà e yuun gi léile láà, à-mèè leng líá àa tó Aatana gi. Menggob' bhi, àngle pe yìi à bhà-wùnbò- to gwili daa-wùn ni bhaamèè ze-wùnbò le. Ale à kee le ko à pè' ko zowéé- tó kpááyèa léile, ko bhàiwòà Aatana zì, ke è ko zowéé kpáá lekinilèkini wo le.

6. MEE bhòònè-mèèbò. MEE láà àle ko náá Ewu yínimàa go' lii Aatana' buu sè' kpò' àng nè, ke wó nuu à leeà Edeñi láà à gi le. Aatana ni bhaamèèbò wó nuu sè' gá ké nè láà, mee' nù- àng káán-i ké bhà kwei' wo le. Aatana-à kíílá ye' é e leng bu tolo' ke Aatana' à lébili' sáalé à-wùn gi láà, àle Sotana-á le. Bholò' wàà àle do láà àle gi, le é gala' à gi meeá le. Adam ni Ewu wó nuu' wo' yalèè sè gi séé tà zé, ke àngle ni Aatana wo sèlúnè gi láà, àle bholò' waa' Sotana gi kwei, le é wu' ye: mee à kee le wa do ele mii' é nuu mông màà mÊE tà-mèèa fóólé láà, e dólà Aatana zué le?

Yóonè káán-zowéé láà, àle daa' Sotana gi, le é wala', le é lo' Aatana ni bhaamèèbòà mèènè láà à káán-i le. É lo', à koo ké moo' àngbhà mèènè' nuu yón keeà láà à káán-á kébhà, le é zì to' bhaamèèbò gá Aatana gòn-kòò le. Yóonè káán-zowéé' é goyóo gwilé kwei ni zuu nàà bhámòà pòon lé-zowéé' é zì à gwilé láà, àle zì bhaamèè kpe gwilé tenglé-yààn é à gi le. À-mèèbò láà, wò wo bhámò yè' ke àng nii ké daayèa, ke wàa kpala gi, yàa see àng nè. "Yóonè káán-zowéé àa wunlé kpáá e bhá ke nè ye ga àa kpala mengge gòn koo' bhà láà à nè." (Táán gi-tààn 8:6).

Yóonè káán-zowéé láà àa zuugoon wúnsèa e bhámò bu bhà. Wángláfíla, è e bhámòà wúnsè gisie-lèè' guo le. É mÊE' à gwilé, e moo à-mèè zì yaaá bhaamèè zeyè lefiénè bhà. Ale è tò kwei lè ni gón kemò, één gono do bhà-nòngbò' àng finibhà zìàn kpááyèa le.

Wèi-wùnbò' è κεε zìàn wélé-wùn ni lúyáán tà-wùn kpe tó gi, ke bhaamèèbò sàñ- àng ké κεε à-wùn gi láà, à bée-lèè tó γεεñ- gò yóonè káányè láà àle gi le.

Aatana-à bháálá κεε-mèèbò lefiené' wó àbhà liang ze-mèèbò, ke wo yáán tóii à pe gi-mèèbò bhà láà, à-lèè ké à bhà ke wò yaa wo yáán léile, ke gòyóó òò nù yóonè káán-zòwée daa' wo àng gwílé le. Yàa àleá, wo mɔɔà wo ké sàñ κεεà, ke Aatana' àng bhá pe bháálá ló lílé, ke ya gie àng pe tà. Ké wò à kùn' sèa, le Aatana- wún ðon -zòwée nu àng nè, le àngbà bháálá' wó à κεεii Aatana nè láà, gòyóó yàa à wányán-i wo yóonè káán-zòwéeá le.

7. Dóó bhòònè-mèèbò. Dóó- séé' bhele le. È tò' kwei, ke yuú sie-mèè ni gwílé gbée-mèèbò' wàa wo guo-wèlè ni wo bhele-pòòn zèize, ke wò pɔɔn óó póón' ye, wò à tó bhele' wo do wuluwulule láà, mēε ké àng kpòòbhà kpóá dósá. Atoosiwo e beenzeyèa wo: “E kwei maía, wélé lòò láà àle wúnyóó suu tó páipái pe síá à wala le.” (1 Timotee 6:10).

Dóó suu ke' é bhaamèè tii lùu kemò' wò à lee Kɔnggo ni Zaii láà àng gi, e mɔɔà à bhà le è pɔɔn yáányènébò' wó ye zèinébò ni zuluwéébò ni luuluubò nè láà, à tinglàting' è teng-à wáá bhà, è à tó bhele lengdo gi, le à gwí- fɔu nàa, le è to sáaa-bhi, le è ga le. Mēε' àbhà wélé-wùn' yóóá, à kɔɔ yàa wolo ke è wèi-mèèbò ni kɔifɔ-mèèbò tàkún. Wángláfíla, è e gigban' wo le è lúyáán tà zé-wèlè woo bhaamèèbò gòn, le è à ban ké tà e peá le. À ye-kòò- to sèa oo, è to yóóá oo, àle è e pe wélé-le guo' wo do le, sée ke à gàn ké à yàan ye: àbhà wélébò láà, kóókóó ké à kemò kún-à, le zén- à kemò bhele le. Yesu leng' à pè- àle gi ye: “Kao wélé ban-à ké tà kpunglà zé. Atoosiwo kóókóó ni zénbò ké pɔɔn sie séé tà zé, le kuan-mèèbò- kwii zua, le wò kuanwo à gélé le. Ké ká kaà tili-sànma yaa longwée gi' wo le. Atoosiwo kóókóó ni zén àa pɔɔn sie bhi-le bhà, le kuan-mèèbò wàa zí kwii zua, ke wò kuanwo bhi le. Pɔɔn- à

kee ke an àle pe kwei, àle ye: m̄εà wélé' lee' gi, m̄ε zowéé àa gó bhi' wo le." (Matie 6:19-21).

Mengge' wó nuu à leeà Akan láà, àle ni à bhà-mèèbò tó ké bhò' ga bhà lii sánng ni wéi ninà kánng-gwεε wùnkpókópòbò ninà wélé sèsèbò sɔɔ lòò bhà. (Zozue 7).

Zuda Isikalio-mii' é nuu Yesu-à kàleng doá, à leng ké zí e lekini do' bheε lé lii. Wélé-wùn' nuu' wo' à gòn kpókópá, ke è daa Yesu zε-gwìli pé, ke wa à gbalé keε, ke è nù tó à-lèè gè pɔɔn nè-mèèa láà, àle wèi-yànmá' à kun', le é lo' e leng zei kwei le. Yàa woo àleá, wéi ni sánng leng-le wàa pɔɔn yóoá, ké wélé lòò' è to m̄ε zowéé pé wuuule láà, àle yàa sèa Aatana gi le. Mionbò ni nóngbò tinglàting ké wélé-mèèbò ni wèi-mèèbò finibhà bhaamèè suu tó páipái kpe gi, le wò wo leng ni wo pé kwíle-mèèbò tó bhàwùn sie àngbhà zowéé dò wélé bhà-kòò yóo láà à gá le. Wo à pé ke wó wéi kpákpaá ye genyàn doá, kpééé ni kálàti gonyèbò bhà één gànglámayè bhà. É lùu kemò gi, menggoò ké suubòà bàlàsiyè-pòòn do, le menggoò-zí gbéénbòà gwili gonyè-pòòn do ye wò gòò bàlàsiyè-pòòn do koó lùu gi zé kɔɔ' bhà láà à gi, le è menggoò pe wélé yè à gi-pòòn-a le. Wò doá kɔɔ' gi ke wò tó wélé-mèèa pàlé, ke àng wèi-lèè òo gó kpááá láà, à-zòwéé' m̄ε' àng gwilé, è àng béé-lèè tó daa bhaamèè zeyè één wo lekini zeyè gi.

Wélé lòò ni wélé gùò yuúsie bhà-yè láà, àngle ké wèi léile, nà gwilinenè keε lòò ni wún kpókópòbò' wò m̄ε tó bhòà à keε lòòà le.

A-wùn gi, menggoò ké wo tó bhò lùu gi-wùnbò keεyè bhà-lèè guo, ke wò nù yaa wo bhámò wunlé. Le menggoò- zí wélé yààn keε ke wo gbɔɔn-ii wèi-mèèbò tà. Le menggoò- zí wo leng to gikpókópò-mèèa Aatana-à bháálá keε-wùnbò gi, ke wo pai kúá yaaii wo bhámò tεε legilizi bháálá-wùnbò gi, sée ke wàa ni gikpókópò-mèèa Aatana-à zaaéé leng-le tà le. A-wùn gi,

wo pai do wo bhámòà kwei, le wò wu àng nè àng tò pei-wùn gi, sée ke wo táá-le si Klisi-à zaa tà tenggbule sèa. Atoosiwo wàa àng pe zòà-lègilizi gi. Ale kee le Yesu' wu' ye: "Mêe ye' àa yaayèa ko gòn gwili-yàn gi, ke à-mèè zi ké ko pé." (Maki 9:40).

Yesu ké wu zí ye: "Ká ka leng kún sèa, ke ka zowéé òo naa wélé lé. Atoosiwo mêe layè àa do wélé tò mêe gòn-yè-le bhà. Yàa ni mēngge yèè tò wélé-mèè kpááá koo óó koo' gi, à-mèè àa mōōii laá wélé' é à gòn láà àle bhà." (Luki 12:15).

Mêe' wélé' nuu à gòn, ké ke é nuu tàmaayèa láà, Yesu ké pian kaan' à-wùn gi ye: "Wélé-mèè ke ké nuu bhi, le é kí kpáa kee', le àbhà sìnma' sèe lekinilèkini wo' le. É gbààn e zuugoon-à àle gi ye: Nbhà sìnma' é sèeyèa é, an à-kòò keeà lo, ke à bàn-lèè àa bhe n gòn é le? É bo, le é wu' e lekini tà ye: ƆƆòn, máà poon' kee, ya daa n yaan tò! Án nbhà sìnma bàn-i-kwii fóoyèbò tò wià, le an à dédeebò do kpákpaáá, le an nbhà sìnma ni n solò-pòòn bhéi tò ban à gélé le. An bò', le an à pe n zowéé pé ma: n pe' tò sèa tò! Poon' tò n gòn kpááá. Án mōōà à bhelá kwee tinglating toá. Máà yalá tò, ke án poon' bhele, ke án wu mi, ke án n líá gó. Ké é nuu à peà e zowéé pé kwei téé' gi láà, le Aatana' to' le é wu' à nè ye: Á, tàmaa-mèè' í yaa é, i pe ké yen-à gbei do é à gi. È tò' kwei la ò, ke poon' páipái' í à yala' ibhà tili-sànmáá láà, è toà wáa gòn le?" Yesu' bo' à peá kwei, le é à zóó do' ye: "Mêe óó mêe' è wélé ban ké tà e lekini nè kpunglà zé, ké ke pongge àa à gòn tili-sànmáá Aatana zué-le bhà laá, ke à-mèè pe tòséélàyè- tò kwei' wo le." (Luki 12:16-21).

É go' bhi, Yesu ké wu' zí ye: "Mēngge- kpunglà zé-pòòn tò páipái sòlò', ké ke à-mèè lekini-le òo la leekpòòtili gi la ò, ke à tonò' nù- tói à gòn mseá le?" (Maki 8:36).

È gò' àle gi, Yesu ké wu' ebhà kàlengbò nè ye: "Ka poon'

bheleà, síka òo tòà ka gi àle ke-wùn gi. Atoosiwo m̄e n̄i-le-wùn ké kpókpóá e gie bhele-pòòn-wùn tà. M̄e yemò' wàa Aatana d̄on láà, àngle wó yaa wùn yemò láà àle-zùgòòn tà le. Ké kale laá, Aatana' é ka neá láà, e à gànnu ye: Ka bhàwùn ké p̄onbò láà à tò bhà. À kèè kweiyè láà à gi, à-lèè ké à bhà ke kale ká Aatana-à gwilinenè-wùn lefóólé' à yáàn bh̄o le. Ka à kèè' kwei, le ka bhàwùn' p̄on paánbò' bhà láà, Aatana leng- à tò nu ka nè à tàkpóá le. P̄on- à kee ke an àle pe kwei, àle ye: m̄eà wélé' lee' gi, m̄e zowéé- tò bhi' wo le." (Luki 12:22,23,31,34).

8. Sotana. Sotana' bele pe-mèèbò ni bele suu tò páipái neá le. È tò' kwei, ke àle wúnúóo tò páipái zi yaa-mèèa le. E gie bhaamèè zowéé gòn. Yesu ké wu' ye: "Ka ne' gòyóóá, le ká à pé ke ká ka ne láà à zòà-wùn k̄e lé. Séé àle ké e pe daa wo' m̄e ze-mèèa à zigó gi liililii kwei. Òo tunggbule sí do bhe, atoosiwo mai-wùn pe-zòwéé àa à gwilé. É bele-le peà téé' gi, ke à bhà-kp̄inì' àléa le. È bele lesósó' pe, le é bele bh̄i-tòòn-a le." (Záàn 8:44).

Ko bele yemò' lee bele sè één bele néénèè láà, à tò ké yóóá Aatana gi. Bele ke' bhi, m̄e ké à pe m̄e biinlé, le à ke' bhi, le m̄e- à beenze séikwé gi, le à ke' bhi zí, m̄e- à gi-wùn kee le. Gbèyè dáin-bhààmèè' láà, bele pe-mèè' à gá le. Atoosiwo à-mèè ké e leng to ye aatana' yàa bele pe láà à nè. Séé m̄e' è táási Aatana-à mai-zàà láà à tà, à-lèè àa à bhà ke àle-mèè- bele pe. È beenze yèa àle-wùn gi wo: "Ko à pè' ko: ko nà Aatana-á ko k̄o ké ko ké kwenglé, ké ke kó táási-ii ko yán tí ibhà ye m̄e' d̄o gbei gi laá, ke ko bele' pe le, ke kwáá mai-zàà tà àle gi." (1 Záàn 1:6). È gò' bhi, "gbéen-bhààmèèbò oo, ni bhaamèè ze-mèèbò oo, ni yo gba-mèèbò oo, ni m̄e páipái' bele pe l̄ò- àng kee, ke wò táási à-zàà tà láà, àngle kekekèke àa daaii péé láà à yáàn bhà." (Leekpòòtili 22:15).

E bænzeyèa zí lee bhéi ke gi wo: “Wún saapiile sànn ké Aatana kee.” Sée wún saapiile' kwei láà, “sée ye' àa mai-wùn pe, ni mēe' è bele pe”, wo àng bheε gi. (Piankáán 6:16-19).

9. Mēé. Mēé nai' é séikwé tà zé é, àle mēe zuu zana-zòwéé' é mēe gwílé láà à naiá le. Mēe zowéé nai ye' é ko wala é, mēé nai' é à tà láà, e tiíá, le é yóóá le. Mēe zuu zana-zòwéé' bhi láà, e ye mēe' wa à wunbili gisie, ke ya daa yi gi, ke yàa moo e leng kee-wùn sè ni à yóo ke gòkéi dòn-á koo à nè. À-mèè- wúnyóo' kee léile, ke à lekini' à gannu láà, àle tó- à gwílé-yánwéé wi, le è à wunbili gisie kwei, le àa moo e lekini kee-wùnbò gòkéi góá koo le. Mēe zuu zana-zòwéé' kwei láà, è tò' kwenggoò gi, yàa moo wííá, e to séinlé, ké le kwenggoò gi, yàa kpáá, le à pé- to fuule le. Atoosiwo è woo e leng- à wúnyóo dòn' woà ke è wíí e song bhà láà, le àa àle wo, le è e leng bhàwùn to le. È woo zí e leng bhàwùn tó' woà láà, àa àle wo, le è e leng zε lííá le.

Poli' bænzè- àle-wùn gi Timotee nè ye: “Waa Zaazaa ké à pe tàpúúá kpanjangale ye: Lúyáán léyaa téei- bhò' bho liá, menggoò' bhi, wo kpò Yesu lé-zàà tóà, le wò do yínaa-mèèbò' wò bhaamèè yínigo àng wei, le wò yínaa yóyoobò lé-mài si le. Sée Aatana wuu kuan-mèè kemò' bhi, ke àng wún matòlòkwé tó' wiyèa àng wun bhà, ke àng zowéé tó' zùlùyà zeyèa àng gwílé, ke ya tó ye pai giè à tà-wìi nè láà, àngle wó nuà, le wò zaa tó-mèèbò láà àng yínigo le.” (1 Timotee 4:1-2). È tò' kwei, le è to ye: àng zuu zana-zòwéé láà, wa à wun zε pèéé paiyèa.

10. Aatana yánwéé. Aatana ké wún páipái' è to mēe zowéé pé à tó ye. À yánwéé' é ye pai zán nè láà, ponggepongge àa tó bànàkpó gi à gòn. Ale kee le mēe- mēe zuugoon wún páipái' gá bànàkpó gi oo, ni wún páipái' à kee-wùn- daa mēe zuu pé oo, à yánwéé láà è à tó ye le. (Yánwéé' à nai' séikwé tà zía tiilé láà, e moo tóá Aatana yánwéé naiá. Ké e zí moo

tóá bhaamèè yánwéé- to à wun bhà koo' gi, ke wò à zowéé pé-wùn don à bhà láà à naiá.)

11. **Pai nêe naibò.** Pai nêe naibò' wó bhaamèè zowéé nai zì séikwé é à gi láà, wúnyóo kee-mèèbò lòò' è Aatana kee, àle pe nai' léé. Wúnyóo sàñ ké Aatana kee mai lengá, ké wúnyóo kee-mèèbò-le ko lòò ké à kee, le yàa à pé ke kó ga le. Wánglafila e à pé ke kó gó' wo koà wúnyóo gi, ke kó la le. Atoosiwo Yesu' nù- ke wúnyóo kee-mèèbò- la' wo le. A-wùn gi “wúnyóo kee-mèè do-kini-dò- e koo gò' e song lé, Aatana-à kíílabò ké à gi-zàbaa longwéé gi.” (Luki 15:10).

Pai nêebò láà, àng tò téén-á-yè ké ko zuu zana wó Yesu Klisi yuen' koo' ko-wùn gi láà à-wùn-a wo: “Aatana-à bhááné' è tòà bón gò lúyáán tò bhà-pòòn-a, àle nuii é.” (Zàan 1:29).

12. **Aatana-à kííla.** Aatana-à kííla' à nai' é séikwé é à tà láà, àle Aatana wuu dígòá le. Aatana ké à pé ke è liangze miòn ni loò' àngbà wúnyóo gbà bháibhài' waaii àng gá àng tó nê. E à kee kwei ke wò wo zuuoon wo lekini-wùn-a, ke Aatana-à léipúú-lèè ni àbhà bhaamèè lòò láà è nù daa' wo àng zowéé pé le.

13. **Tìning púú.** Tìning púú láà, Aatana-à Waa Zaazaa dígò' à gá le. È kwei' wo àbhà séikwé gi le. Atoosiwo Waa Zaazaa láà àle mai-wùn pe mêe nè le. Ale à kee le mêe- mêeà wúnyóo don, le mêe- à gannu wo: mai ké Aatana pé, le mêe- zí à gannu wo: wúnnó- tòà àle pe bhà le. Waa Zaazaa nai' séikwé tà zé le, à leng-le àa à-mèè zowéé pé za-le bhà, atoosiwo wúnyóo pe' à bhà lee' gi, Waa Zaazaa àa yaa bhi-le bhà.

Séikwé é, i à gàà', mêe' à zowéé nai' é, à pé' koo' gi, è tò' ke i lekini pe zowéé pé ké kwei laá, ke bhàiwò Aatana Gwiline Kráa zì-wùn' a tó i bhà le. Bhè i gwílé póló à nè, ke à wuu- sòo bhi, ke è i tàpóló. Atoosiwo e beenzeyèa Aatana-à séikwé

2. WÚNYÓO KEE-ZÒWÉÉ YÀÀ LA-LÈÈ GUOYÈ BHÀ-KÒÒ

gi ye: “Bhè wíl Gwiline Yesu-wùn bhà, ke í la.” (Nâakpó 16:31).

Aatana ké à pé ke é píní' wo' láà, é à gi-wùn kɛɛ. E píníwo' ye é i zowéé seeláà, ke é à dée nu i nè, ke nii dée- daa à gi. Zowéé nai piilenàà' é, è à kɛɛà kɔɔ' gi, i à-lèè yeà àle bhà le.

ƆƆƆN NAI PIILENÀÀ

Bhaamèè zowéé nai ye' é, è mɛɛ' é góii e sɔng gi, ke é Aatana guo zìgóii, àle-mèè zowéé naiá le. Aatana-à siàngwéé' é à wuuá láà, àle àbhà kíílá kólé léɛ. “Atoosiwo Aatana wuu láà, ƆƆƆN yáányè' à gá, le sé' à nè le. À léwílyè lé ké gie bùàéé' à lé' piile à lefiéné tà. E waa mɛɛá, le è mɛɛ nii gi-wùn ni mɛɛ zowéé pé-wùn tó gòkéi go ye bùàwéé- mɛɛ nùè go mɛɛ dɔwéé bhà, ke è zin nàa à gi-yòòn tó bhà kɔɔ' gi láà à nè le. Mɛɛ-wúnbò' à zìnkélé kɛɛ mɛɛ zowéé pé zìàn, ni wúnbò' mɛɛ gwílé láà, àle à sè ni à yóo tó gòkéigo le.” (Ebele 4:12). “Ké ga pe genyààn do-le-kpàn ké bhaamèè tó páipái lé, le Aatana-à gilawo kpáa' tuàn zì menómèno bhà àng gayè zìpietà le.” (Ebele 9:27). À-kòò do láà à gi, Aatana wuu ké zì ko zuu zana ye: “Wúnyóo kɛɛyè pe tɔɔ' bhe, àle gayèa le.” (Wolom 6:23).

È tò' kwei, ke wúnyóo kɛɛ-mèè ni wúngbègò-mèè láà, “Aatana ké àng bilià pai kpáalàkpàà' àa líi gululé gbéé gbànggbààyè gi, ke gbuu- wu à gi, ke gwɛɛ- dolo bhi láà, à lé.” (Leekpòðtìli 21:8).

Aatana-à kíílá' à nai' zé láà, e bhaamèè wunwéé do kúnyèa à kɔɔ dìnì gi. Àle wúnyóo kɛɛ-mèèbò zuu zana ye: menó páipái ga-wùn ké bhe le. Ko bu' é ko bhà, ke à lòò- ko kɛɛ mínímíniyèa, ke ko à bhàlu wélé sèsèbòa, ke ko à légba, ke ko zì à-bòò kɛɛ ke è baa, ke è tó sèa, ke ko à zòà-wúnbò kɛɛ zìàn láà, ko gà', e búùà, le yuun- daa à gi, le è à tó bhele le. Ké ko nii' é ko gi, ni ko gòò' é ko wèi láà, àngle wàa ga

gbonggbongle. Angle lóà líí-tèng bhà Aatana zué kwenggeí le.

Kó wúnyóo kee-mèè ye ke e e tóló dɔ-zìgòii Aatana wuu bhà pɔɔn nai é à tà zé, ke à zowéé- wílí à lòò' è Aatana kee láà à-wùn bhà tò. Mêe' wúnyóo' nuu lei talayèa à zowéé tà láà, Aatana-à Waa Zaazaa leng' zí mông maa zigò- à-mèè tà àlei le. Aatana-à mông zán láà, è lei pòlò' à tà kwei, le pɔɔn' é nuu à gi ye gbei kpulu nè láà, à tó- go bhi le. È tò' kwei, le wiibò' gòdýóo' nuu zi yaaà àng gi, ke wó nuu à-mèè bháa dɔà wúnyóo keeyè bhà láà, àng tó- daa kai le. Ale kee le, n dómá, ile mii' í séikwé é à-wùò peii, bhè wílí à bhà ke Yesu' é mông màà lúyáán tó tà-mèèa láà, è yàà-lèè ye i zowéé pé. I à kèè' kwei, le wúnyóyoobò' i zowéé pé, ke wò lei tala i tà, ke i i yántiibhà-wùnbò kee láà, à tó- go bhi ye pɔɔn yáányèbò' góii bhaamèè zowéé nai' é séikwé tà é à gi koi láà à nè. Yesu ké wu ye: “Nle án mông màà lúyáán tà-mèèa le. Mêe' è daaà n wèi, à-mèè àa táásí-ii e yán tíibhà. Mông ké maaà à-mèè tà, le sii' àa yen è daa à-mèè gi le.” (Záàn 8:12).

Yáá mɔɔii gbei kpulu' é i zowéé pé láà à góá bhi i lekini pe bháa-le bhà, ni ibhà wún dɔnnè bhà, één mēe bhéibò pe wún dɔnnè bhà. À-kòò' bhi do, ke yàa kpókpoá, ke é dɔɔyèa à zè mai tà-yè gi, ke mēe- à pè' ye gbei kpulu' é mēe zowéé pé láà è gó bhi, ke mông- maa mēe tà, à-lèè ké à bhà ke mēe-wílí' wo à bhà ke Yesu- mông maa mēe tà le. Atoosiwo gbei kpulubò' mēe zowéé pé láà, àle wúnyóo' mēe- à kee láà à gá le. Mēe oo ni mēééébò oo, wo môngné ke maa mēe tà gbei gi zìàn maiá. Ké lee- kpòò', ke yáán- wolo, le gbei kpulubò ni mông màà mēe tà-pòòn yemò' àng zán àa wèsc láà wò lèèni le. Sée yáán lekini' è mông maa mēe tà kpanggaale, àle Yesu-á le. Pɔɔn- kee ke wò à lee Aatana-à séikwé gi wo: “Wúnsè kee-yààn”, àle léc. (Malasi 4:2).

É nuu kwenggei, Yesu ké lo' Zelizalem. “É waa' Aatana-kwìi kpáa' é péng bhi láà à líéc, le é sɔɔ' à gélé le. É bo' sɔɔá

kwíle, e lóó do-mèèbò' nuu bhi àng tó páipái piékee', le é zi wéi faiboo-mèèbòà táabhelebò ni ònìng lóódo-mèèbòà gbàanébò tó lébhuola' dolodolo le. É nuu àng keeà, ke e à peii àng nè ye: E bæenzeyèa Aatana-à séikwé gi wo: Abhà kwíi' é, wo à leeà bhàiwòì-kwìi, ké le kale ká à tóyèa kuan-mèèbò bànàkpò à gi-yèèa é la wà!" (Matie 21:12-13).

Aatana' mēe zowéé dàà mēe gwílé ke è tó à lòò kēei-kwìi ni à lekini yààì-kwìi' gá le. E à pé ke é yaa kwíi' kwei láà à gi, ke é à mòng-baa ke è tó sèa, ke é yáán' gá láà à zán- mòng maa à gélé zanózanóá, ke bhaamèèbò lòò- à kee koo' gi, ni è mēe nii daa koo' gi, ke mēe zowéé- à gannu kpákpálé. Yesu òo nu koà wúnyóo bhàwùn tó-wùn lengdo-le gi. É nù- ke è zí ko káán' wo bheelé wúnyóo keeyè gòn, ke è àbhà nuanè-gbà sí ko tà le. Ale kee le Yesu- wu ye: "Aatana gbe-le- ka gò' nuanè gi, ke káá gó lekinilèkini' wo bhi le." (Záàn 8:36).

POON NAI YAKANAA

Poon nai ye' é, wúnyóo kee-mèè' ya gó e song gi mai lenglèng-á, à zowéé- to koo' gi, è àle gie ko nè le. É wúnyóo tinglàting' kee', wúnyóo kpákpaa níniwééyèbòà, ke wó Yesu ze' à-wùn gi yíli bhà láà, à zuu' zana à tó-wùn-a tò. À-mèè- Yesu zèèbhà-yìli' Aatana wuu- à-wùn pe láà à yè' kwei, è yuen káán' wo à gwílé, le à zowéé' sùó' woo daa tó wo à gi fólé láà, è wíi pàán wo e song tó páipái bhà do, le è go à gi le. È à kee kwei, le à zowéé tó- kun à gwílé, le à tà- to máimàia le. Bhaamèè lòò mínimínyè' è Aatana kee, ke mēe- à-lèè ye Yesu Klisi gà ko-wùn gi-yè bhà láà, à-mèè- à tülé yè' kwei, lòò láà e daa à lekini zowéé pé, le è à gima zigo ye: Aatana gbe Yesu Klisi ké nu', ke è wúnyóo bian gó e bhà, àle kee le é wu' ga-wùn bhà e-wùn gi lánggá-yìli bhà le.

Wo Yesu maa', le wó lùùlee kálá yaa' à wun bhà, le wó póngti

3. ZÒWÉÉ' É GÓII E SONG GI

gbaan' à koo ni à gɛɛnbò tà yílí bhà, le é ga' koà wúnyóo-wùn gi le. Wó à kɛɛ' wo' Yesu-á kwei láà, Aatana- àle tàpóló leng woyèa kpanngaale mɛɛ' .è go e song gi à nè, ke à-mèè- à zìà dɔn, ke mɔng- maa à tà, ke à zowéé- seelá, ke à táá-kòò tò- gó gbóló gi le. À-mèè' Aatana wuu' peà, e e leng táá-kòò tò yóoá-lèè ye à gi, ye mɛɛ- mɛɛ leng ye lùàlèng gi koi láà à nè. Ya woo káán Aatana-à zaa bhà koo' gi, leni à zìn Aatana-à tóng sieà lóò' woo mó koo' gi, è lóà à tò-lèè yeá séikwé láà àle gaayè bhà le. À lekini wèi- à leng kɛɛà àle gi à zowéé pé, le è à gànnu ye yé ebhà tò wo Aatana zué le. È dàà' à wòsí gi Aatana zué, ke è e zowéé pé-wùnbò pe à nè yányiá, ke è à gi-wòsí wèiyèa; le Yesu- yɔn à gi le. É à gànnu zigòà téé' gi ye: “Aatana gbe Yesu yuen ké bón tò go ko bhà páipáilé” (1 Zàán 1:7) laá, le bhaamèèbò ko lóò' Aatana kɛɛ' koo' gi láà, è à gima tò, le à zowéé- kpáá leng wo t̀̀kpét̀̀kpéle le. “Mɛɛ' wò wo leng dɔn wúnyóo kɛɛ-mèèa, ke wò à gi-wòsí kwei láà, Aatana ké to àng maabhà, le mɛɛ yemò' àng gbó' yen láà, è àng la le.” (Táán-sèikwé 34:19).

E bɛɛnzeyèa Aatana-à séikwé gi zaa bhéi keá zì wo: “Aatana ké wu ye: Mɛɛ' wún' gbɔɔn-ii à tà, ke à gbò' yen-ii, ké ke e suo n gòn, ke e liè ma n tà láà, an n yáán tòà àle-mèè bhà le.” (Ezai 66:2). Waa Zaazaa ké gie Yesu wuu pé à-mèè nè zuɛzuɛyèa, le è wu ye: “Nbhà né, ibhà ló wo i fée gi. Í wún yóyoobò' kɛɛ' láà, má i bhàwùn tò à tò-wùn gi.” À-mèè- à mà' kwei, àbhà wúnyóo-gbà' nuu à tà láà, à-wùn síká ké lo góá à gi sèsèle, ke à yáán ké lóii daaá Yesu zèèbhà-yìli ni à yuen' wein' láà à tà zìàn, le è à gànnu ye: Yesu' gà- ke è tò e lekini é e pe wúnyóyoobò' kɛɛ' àle tò bhà-sàaa le. È tò' kwei, le à zowéé nii daayè- lo líléle le. Atoosiwo Yesu lekinilèkini' koà zowéé kpàinbò ni koà bhàyúábò tò-gbà si' ko tà le. À-mèè- à-lèè yè bhi' wo ye: wó bhe yàà Yesu bhà ni wó à zùà koà wúnyóo kɛɛ-wùn ni koà tóng sie-wùn' gi, “le menó páipái koà wúnyóo láà, Aatana' `a-kpàn go' àle gòn le.” (Ezai 53:6).

Mêe- à gannù' kweilaá, le Waa Zaazaa- mông maa mêe zowéé' é nuu fólé tàsalayèa, ke à pé-lèè' nuu tii bíbilyèa láà à tà le. Waa Zaazaa zán- bò' mông maaá à tà, le è à zulu Yesu yuen-á, le è to púúá ye máiwéé' nè le. (Ezai 1:18). "Atoosiwo Waa Zaazaa lekinilèkini ké à pe zian ko zowéé' pé ye: Aatana-à náò' koá le." (Wolom 8:16). È tò' kwei, ke à gàn ké ko yàan ko: "Mêe' à kpóyè' gwiline Yesu lé, ke líí àa àle-mèè' bhà koo, ké ke àle-mèè' sii' àa yen à solo' wo léé." (Záan 3:16,18). Atoosiwo "wó Klisi yuen' kpó' à ze lià láà, gèile àa àle bhà, le Aatana' ko tàbooyèa, le é zí ko bhàwùn tóyèa koà wúnyóo kee-wùn gi le. Aatana' gèile gi-gèile tó' wo' ko bhà, le à koo' wolo ko nè gbangbaale le." (Efezi 1:7).

È tò' kwei, à-mèè' zowéé' àa do wúnyóo keeyè bhà koo. Táási Aatana-à zaa tà lòò' à kee bíbilé dýyáa gá, le è doà koo' gi, ke è à zòà-wùn kèe, ke è àbhà bháálá kèe, à-mèè- à-lèè' guo le. Poon- àle kee kwei, àle ye: "Ko lefólé ko lòò' Aatana kee' le." (1 Záan 4:19). À-mèè' láà, lúyáán ni à tà-pòònbo lòò' àa à kee wèse fólé-kòì koo. Aatana ni à gòn-wùnbo' à lòò- à kee dýyáa gá le.

Poon nai ye' é à tà, wiibò' wó nuu wúnyóo kee-mèè'bo naiá láà, àng tó' gó mêe láà à zowéé' pé tò. Ké Sotana-le àa à pé ke é gó e yàalèè zì láà à bhà, le é legaii e zía, ye è doà koo' gi ke é ló dée wo bhi, é à-lèè' guoii le. Ale kee le gwiline Yesu- ko bháa do yàa yáán-yè ni bhàiwoyè bhà, ke Sotana-nù do ko bhà dón-á le.

POON NAI YISENÀÀ

Poon nai ye' é, kpò Yesu lé-mèè' à zowéé' kpáá tòkpétòkpélé tò, ke a gó wúnyóo keeyè gòn nuanè gi, àle-mèè' zowéé' nai' à gá le. Koà Gwiline' é ko la-mèè' Yesu Klisi-á láà, àle à gó nuanè gi kwei é ko bhà-sàà' go' e lekini yuen-á láà à gá le. À-wùn gi, à-mèè' àa e leng butolo pongge bhéi ke tà koo, "ke

"Klisi' ga' wo' yilí bhà láà, àle to' n lekini n pe ga-kòòà zì le." (Galati 2:19,20)

"Ká ka lekini núnú mēε' wó gayèa wúnyóo kεεyè gòn, ké ke wó yaayèa yáán Aatana-à yaa gi Yesu Klisi-kòì láà àngle bhe gi le." (Wòlòm 6:11)

"Ké é nle n peá, máá à pé ke án n le butolo wúnngge bhéi ke gi, ke àa koà Gwiline Yesu Klisi' ga' wo' ko nè yilí bhà láà àle-wùn-a." (Galati 6:14)

4. MÊE GÀ YE KLISI NÈ-KÒÒ

àa koà Gwiline Yesu Klisi' ga' wo' ko nè yíli bhà láà àle-wùn-a." (Galati 6:14).

"Yesu ké koà wúnyóo-gbà si', le é à to' e lekini gwenglé-gbàa, le wó à ze' à gbàan nà à gá yíli bhà-yèa le. Séé é àle kèè kwei ke kó káán' wo wúnyóo keeyè bhà, ke kó nù táásí wúnsè kee-zàà tà le." (1 Pieli 2:24). Mèe óó mèe' é Yesu pe gi-mèèa, ke wa àle-mèè gbaan' wo yíli bhà Yesu-kòì lúyáán tà-wùnbò tó gòn léé. Atoosiwo Pòli ké wu Galati-mèèbòà séikwé gi ye: "Ká táásí Aatana-à Waa Zaazaa genviin bhà. È tò' kwei, ke ka leng pe zòà-wùn kee-zòwéé- wùnbò' à kee-lèè guo láà, ke káá àle keeii àlei koo." (Galati 5:16). È gò' bhi, le Pòli- wu zí ye: "À-wùn gi, kó tuàn yáányè' wo é, ko àleá kwei Waa Zaazaa bháa' bhà le. È tò' kwei, ke kwàa táásí Waa Zaazaa láà àle genviin bhà le." (Galati 5:25).

Wó Yesu wèikèè wo' koo' gi, ke wó à bhéélé núnúyèa é, ko àle nai yeii bhaamèè zowéé nai é à tà séikwé gi é. Wó à maa wèiyè wo' sàbhiliwéébò' gá, ko àle tó nai yeii bhi léé. Atoosiwo e beenzeyèa Aatana-à séikwé gi wo: "Wùn' wó à koo' à tà láà, àle ko zowéé kpááyèa ko gwílé le. Kpini' kpò- à bhà koà wúnyóo kee-wùn' gi le." (Ezai 53:5). "Elódi ni ebhà sòyabò ké sóósi' Yesu bhà. É go' bhi, le wó gwilinebò bhà-wèlè téén do daa' à bhà, ke wa bo à maa yíliá le." (Luki 23:11)

"É go' bhi, le wó lùùlèe kálá kee', le wó à yaa' à wun bhà, ke è tó àbhà fánngwééá, le wó zí gaawéé daa' à koo sè gi, ke è tó à tààlà-yìliá. Wó bo', le wó gbaan' zinnàa à nè kpóng gi, ke wo sóósi-ii à bhà zian wo: Zuifu-bòà gwiline, sii- kèe i nè oo. Wo nuu biin suoà à bhà, le wó nuu gaawéé láà à síà, le wó à maa à gá à gwenglé le. Wó bo' sóósiá à bhà kwei, le wó gbàbhúu láà à si' à bhà, le wó à lekini pe gbààbò daa dée wo' à bhà le. Wó bo', le wó lo' nàa à gá, ke wó à gbaan yíli bhà le." (Matie 27:29-31).

Keletienbò kpe ké bhe ke à-tò lengdo' àng bhà le. Wo bhàiwò legilizi-kwile, wo liè kee Yesu zué, le wò Aatana wánglé gó-tàànò bɔ, sée ke wo póngti gbaan dée woi zí ko la-mèè Yesu kɔɔ tà léile wò wún yóyoobò' kee zìàn bò láà à gá. Yesu' à pè- àngle-wùn gi ye: “Mêe páipái' wò n tó pe zìàn wo biinlé bhiábhiá, ke wò n lee wo: gwiline, gwiline láà, àngle tó wàa dólèè yeii gwilinehè' è go longwéé gi à bhà. Ké mée ye' è n ne Aatana' é longwéé gi láà à zòà-wùn kee, àle lengdo' dólèè yeà à bhà le.” (Matie 7:21).

Pɔɔn nai yisenàà do láà à tà, Zuda' é daa' Yesu ze-gwìlì pé, ke è à lóó dɔ wéiwéé kuà-yàka bhà láà, kó àbhà wélé-wùn tò kpókpóá-lèè ye bhi. Atoosiwo wélé-lòò' nuu à keeà kɔɔgiègá láà, àle à yáin tala' le. Sòyabò' wó Yesu kun' gbei gi láà, làngbhá ni yòɔbheebò ké nuu àng tà. Wó kpeéé' gon' ke àbhà wéléwéé' nuu à bhà láà, mengdo- nù àle ze à tà àng finibhà le. “Sée wó à kee' wo' kwei láà, àle nu' tò wuu ke' é nuu bēenzeyèa Aatana-à séikwé gi fólé lii láà à pe gi-wùn kee-kòɔa le. Atoosiwo e bēenzeyèa wo: Wo n bubhà-gbààbò gúlú' wo' wo ké tà, le wó kpékpé maa' nbhà bhái tà le.” (Zààn 19:24). Wo Yesu kpáán' go', le wó bo' à gá ke wo wílii wo: “Kwáá à pé ke mēèàn láà è yaa ko wunlé.” (Luki 19:14).

Bhaamèè tò páipái ké à pé ke Aatana- lúbhà-le wo àng bhà, ke è la ban, ke è yáán yúá wo nè. Ké wàa à pé ke wó wo wunlé kpáá à lengdo-le nè. Menggod' bhi, àngle wò Aatana tò bhe-wùn dɔn maiá wún kpókpó ke dàà àng tà téé gi, één ke ya dɔ' wo àng gòn yóóá le.

Sóya-mii ke ké Yesu zua' díwééá à síánlé, le é to' le yí ni yuen' wolo' bhi le. (Zààn 19:34). Sée é nuu ke togɔɔn fólé òo wíi bhe, Pieli ké kpu' Yesu dɔnyè bhà genyàn yàkaá guá-nòngné ke' é nuu walá-mèèa à zué. Ké dòyá' bhɔ', e go' e song láà à gi, le é à gi-wòsi' wèiwèiyèa le. Ka lekini, ká wu. Yesu dɔn-wùn bhà ka biin-á, le ka à gi-wùn kee ka kɔɔ ni ka gēen

tóá la è? Tààn ká yéε κεε à tó pè ka bhà-wùn-a bhaamèè zué? Atoosiwo Yesu leng ké à pe' ye: "Μέε óó μέε' òo yéε κεε n tó pè e bhà-wùn-a bhaamèèbò zué, n lekini máá zí yéε κεεii à-mèè tó pè n bhà-wùn-a n ne Aatana' é longwéé gi láà à zué. Ké μέε óó μέε' è à peà bhaamèèbò zué ye yáá n ðon láá, n lekini án zí à peà n ne' é longwéé gi láà à zué ma: máá à-mèè ðon." (Matie 10:32-33).

Yesu ké à pe ke wo' zí ye: "Μέε' yóó i leng zè à bhà-yìlì-le sí ye n nè, ke í ðo nà à gá n wei láá, ke i-mèè yáá ðlèè yè n pé-mèè bhoyèa." (Matie 10:38). Yesu Klisi' gwεεgòðn' gá láà, μέε' wó ðoyèa à tà ðingle, ke àng pe ké sèa. Pòon- àle κεε kwei, àle ye:

Ale gwεεgòðn gbaanyèa kwee káng tó tà le.
 Aatana- àle gbaanyèa n zowéé' à gi' ga é à gòn,
 le é zí n gòn ye kòlò tuné bhà-mèè nè,
 één ye gwεε gbaanyè nè n wala yí mia lé le.
 N gεεn- gbaanyèa àle tà kpókpóá,
 le é zí ye gwεε-yèè' an n bànàkpò à gi
 ke pongge àa n κεε à nè.

È ðò n gòn yóóá, an daa μέε' à zele, ke è koo bhuo n tà,
 àle n sì wún gi-mèè Yesu Klisi-á le.

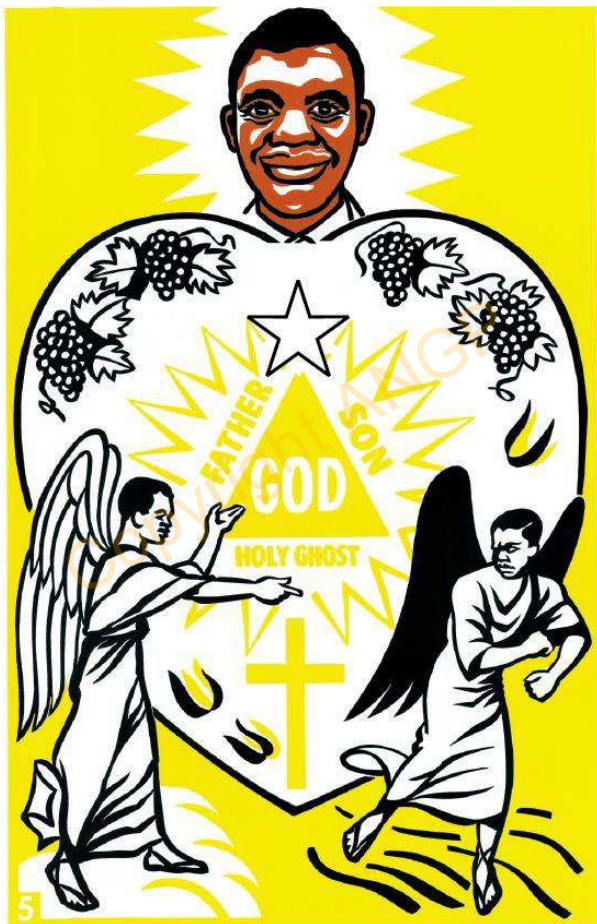
PÒON NAI SOOLUNÀÀ

Wúnyóo κεε-mèè ye' à wèi' Aatana kèε ke Aatana' gèilè tó lengwo à la-wùn-a láà, à-mèè zowéé' bón' go' à bhà ke è yaa Aatana-à yaa gi láà, àle nai' é le. Zowéé- tò' kwei, ke ya tó ko ne Aatana, ni à gbe, ni àbhà Waa Zaazaa àng yààì-kwiìya ye koà Gwiline Yesu Klisi leng' à pe' koo' bhà à nè. E wu' ye: "N lòò- μέε óó μέε' à κεε, à-mèè ké n wuu maà, le à-mèè lòò- n ne κεε, le ko ni à gá ko nu à-mèè lià, le ko yaa à pé le." (Záàn 14:23). Μέε óó μέε' è wu. Yesu Klisi-wùn bhà, Aatana ké bheε yaa à-mèè bhà, le è lúbhà wo à-mèè bhà,

Aatana ni bhaamèè lɔ̀ɔ̀
Zowée niidaa
Zowée kpááyè
Zowée máimáinè
Kólósènè

Wúnsè keeyè
Tò wuu tà-yè
Wuu tò néénèèa-yè
Koo mɔ̀ɔ̀ lekini zowée
tà-yè. (Galati 5:22,23)

5. AATANA-KWÌÌ

le è à do zaa gi le.

È tò' kwei, ke à-mèè zowéé' tó Aatana-kwìla tò, ke wúnyóo' nuu à pé láà, à tó' gó bhi. Sotana' é bele bhà-tòòn-a, ke é nuu doà poon yáányèbò gi láà, ya gó à-mèè zowéé pé tò, le Waa Zaazaa' è mai-zàawéé gie m̄ε nè láà ya nu bhi le. À zàó' é à bhà, à pe zòà-wùn páipái lòò' nuu à zowéé' à keèà f́ólé láà, ya tó ye yíli tiàànle' é wéé sèsèbò bhài Aatana-à Waa Zaazaa bháa bhà à nè. M̄ε zowéé pé-yíliwééèbò láà, àle ye: Aatana ni bhaamèèbò lòò ké à-mèè keε, le à-mèè zowéé nii- daa, le è kpaa à gwílé t̀kpét̀kpéle le. È gó' bhi zí, à-mèè zowéé ké to máimàia, le à kóló- seε e bhá-bhàamèèbò bhà, le è wúnsè keε àng nè le. À-mèè àa gó e wuu tà, le à wuu- to néénèèa bhaamèè tó nè, le à koo- m̄oo e lekini zowéé tà, le táá-kòò sèsèbò suu' kwei láà, è à lesósó si, le à líá-to Aatana ni bhaamèèbò gi le.

È tò' kwei, ke à-mèè zowéé' tó tò ye koà Gwiline Yesu Klisi leng' d̀l̀ng-yíli' gá láà, à gbaan' è bha à nè. Poon- à keε ke è bha kpááá kwei, àle ye: À-mèè àa káán e-yíli' é Klisi-á láà à bhà, le Klisi leng' àa zí káán à-mèè bhà, le à wuubò' é à kpó' e pe gi-mèèbò bhà láà, à ke àa gó à-mèè zowéé pé le. (Záan 15:1-10)

M̄ε' é kwei láà, Aatana ké ebhà Waa Zaazaa daayèa à gi, le é à payèa, le é à zúlúyèa à gá le. È tò' kwei, ke bháa ké à gi, le à koo- m̄oo gieá à zàó ni à zowéé d̀ò à bhà-p̀òòǹbò tó gòn le. A-wùn gi, zowéé yóo' nuu à gwílé f́ólé láà àa tó à gòn kún gi koo. È keε kwei, ke é nuu bhaamèè suu yóo' gá zí láà, àle' ga' wo Klisi pé yíli bhà léε. À kèè kweiyè láà à gi, é lúyaan tà ye' wo d̀yáa gá é, yàa à tà yáán pà poon bhà-wùn, ni wún mà tólókwéá-wùn, ni koo zìn poon bhà-wùǹbò lengdo-le-wùn gi koo, ké è lúyáán tà kpò Yesu Klisi lé-wùn' gi le. Atoosiwo, kpò Yesu lé-yè láà, àle bháa kpókpoá, le è gie lúyáán é à gòn le. A-wùn gi, é lúyáán káán-ii, ke e eyáán

tóii kelekelele koà Gwiline Yesu Klisi nuyè gòn. Sée pɔɔn- à bháa dɔ yáán tò koà Gwiline Yesu gòn-yè láà à bhà, àle à nuyè gi' àa dón-á' wo koo láà à gá le. À lòn' è Aatana kee ke à nàalé àa tó gbonggbongle láà, è lúyáán kààn àle bháa bhà kwei le.

Yesu ké wu ye: “Mêe' àng zowéé' káányèa wúnyóo bhà, àng pe ké sèa. Wo wo yáán páà Aatana bhà.” (Matie 5:8). Gwiline Davi ké nuu à gannuà ye: Aatana-à gwili gòn-lèè kpáa-lèè- e lekini zowéé' pé le. Sée wélé ké nuu à gòn kpáaá, le à koo' nuu zí gieà mēebò' wó nuu gòà lùu bhéibò gi, ke wó nuu gwili daaà à tà àng tó gòn le. Ale kee le à lekini' bo' à gannuà e zowéé pé ye: song ké tuàn e bhà, le é bhàiwò' ye: “Éké Aatana, bhè dɔ gbáágbààa ke zowéé' é káányèa wúnyóo keeyè bhà kɔtókòtò gi, í à daa n gwilé, ke zowéé dée' è yaaà i zòà-wùn kee-yàn tà, í n gba à gá.” (Táán-sèikwé 51:12).

Mengge kwáá mɔɔ bón góá ko lekini zowéé bhà. Mengge àa zí mɔɔ zowéé dée' é káányèa wúnyóo keeyè bhà, à kián-giniá, ke è à daa e lekini gwilé. Mêe- gò' mêe song gi sii leng tà Aatana zué ye Davi' à kee' koo' gi láà à nè, ke mêe- bhàiwò Aatana zì, wo: è mêe gálá à gi, le è mɔɔ zowéé dée daaá mêe gwilé le. Atoosiwo Aatana ké à pé ke è bháálá dée' kwei àle kēe ka zowéé pé le. Ké ka à pè' ka káà wúnsè' kēe ka lekini tà, ke ká píní gifubò woi à tà láà, ke káé tó' wo ye wélé bélé kpò kélé-mèè één ye gbàà pééyè bhegò gbàà déeá-mèè nè léé. Ale ke àa mɔɔii ka zowéé gáláá à gi, ke è tó Aatana yagò-kwii bheeyèa. A-wùn gi, Aatana-le è à pé ke è ka tàkún' wo, àle kee le é píní kpáa sè wo' ka nè ye: “An yí záázàà do' wein-à ka tà é, ká tòà sáaábhi, le ka to záázààa le. An bian tó gòá ka bhà, le ka to záázààa, le an kaà yowéé tó woo ka gòn le. An zowéé dée daaà ka gwilé, le an táá-kòò dée gie ka nè le. Zowéé yóo' é ka gwilé ye gwebíli nè láà, án à gòá bhi, le zowéé zueyè' é bhaamèè-nè-zòwééá, an à daa bhi le. N lekini n pe zowéé sè' é n gwilé láà, án daaà ka gwilé,

le an n gisélé kee, le ka táási n zòà-zàà tà, le ka nbhà tóngbò kun, le ka à gi-wùn kee le.” (Ezekie 36:25-27).

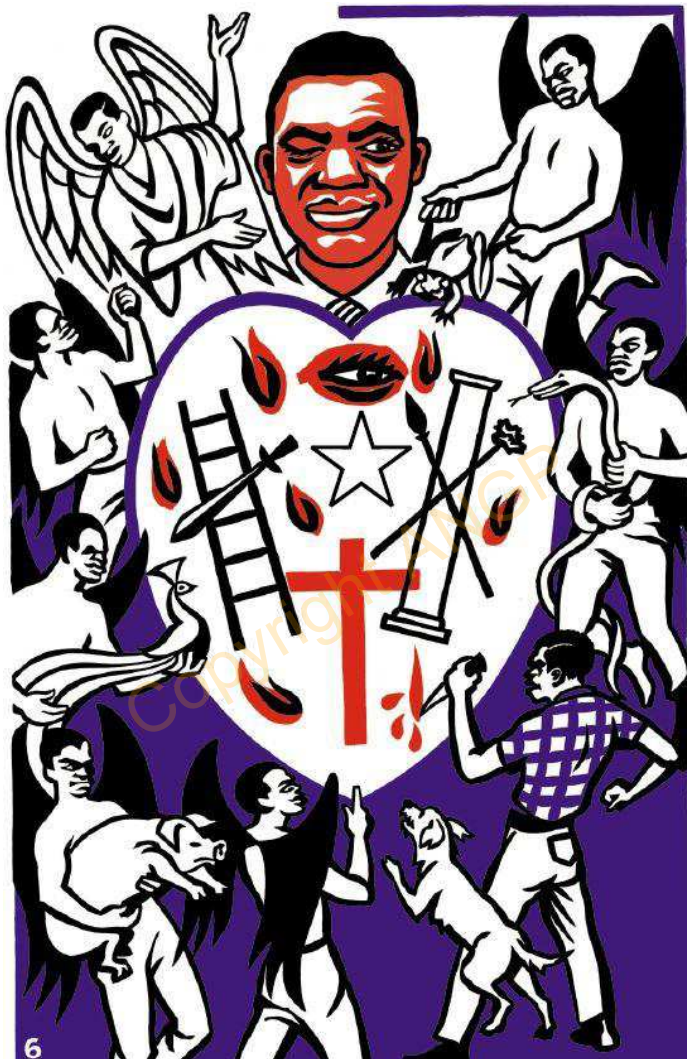
Nâa wuu sè' é go' Aatana pé, ke é séikwé gi, ke é à sòlòtàsolo' e gbe Yesu Klisi yuen-á láà, à zìà lekini' bhi, àle léé.

Poon nai sóolunàà é à tà, kó Aatana-à kííla ye, ke ya lébho ke wo. Séé Aatana' ebhà kíílabò láà àng dàà ke wò sii' àa yen à solò-mèèbò' àng légiè wo le, ke wò zì kono' wo sùò Aatana gòn-mèèbò zì, ke wò àng maaké le. (Táán-sèikwé 34:8; 91:11-12; Danie 6:22; Matie 2:13; Nâakpó 5:19; 12:7-10).

Mêe ké zì gòyóo leng nai ye poon nai sóolunàà do é à tà. E doyèa mêe zowéé nai láà à maabhà ye mêe' é kpíi gbá gi à nè, ke bha sè ke' bhi, è bhò' é tó ke é soo e gbóló zì lé. Ale kee le Yesu-à táá-mèè Pieli- ko bháa do yàà yáán-yè ni bhàiwoyè bhà le. Atoosiwo “gòyóo' é yaayèa ka gòn gwili-yàn gi láà, e vòngvòng go ka zì ye lòngyokpáa- gie góná bháá-kòlò zì koo' gi láà à nè. È mêe' kún-à, ke è à-wii bhele, è àle guo kwei le.” (1 Pieli 5:8). Gòyóo ké e leng gala zìàn wèènle, le è to ye Aatana-à kííla' è mòng maa mêe tà à nè, le è kpò Yesu lé-mèè yemò' wàa yaa yáán àngbhà zowéé dò kpunglà zé-pònbò bhà-wùn gi láà, è àng go zaa gi le. Séé gòyóo- kpó suu' wo gbá gi é, à koo ké lo mooi Aatana zòà-mèè lenglèngbò lefiéné tó yínimaagóyè bhà, ke wàa à tülé ye. Ké “ko dò' gòyóo gòn gbainle, le è daa ko gòn kai le.” (Zaki 4:7)

POON NAI SAADONÀÀ

Mêe' ya gó Aatana-à zaa tà, à zowéé- to koo' gi wèiyèa, àle nai' é. À wéi ké siyèa, à yánwéé do ké létayèa, le é ye mêe' é yize zìgíi ebhà tò Aatana-à zaa tà-yè gi à nè, séé ke à yánwéé dìni-le ké lègaaii à zì ye mêe' àa yéé kee, ke lúyáán tà-pònbò lóò ké à keeii à nè le. À zowéé' Klisi' woo mòng maa à tà láà, le à tà' tala déé wo tíiá le. Wó nuu à tò yaayèa

6. ZOWÉÉ' GÒDÝÓÓ' À GIDANYÈA, KE YA PÉE À GI

Klisi-à yaa gi-lèè yeà wúnbò' bhà, ke à wèilèè' nuu gòà zìàn à pé láà, mēngge àa à ke ye koo. Mēe gidan-pòònbò' kōngyèa à zì zanózanóá tò le. Yàa do-le wo àng gòn kpókpóá gbaiinle, ke è tó gēen bhà màà, è pēle' wo àng wala le. Yàa e tólo do Aatana-le wuu bhà màà, è e tólo do zì' góii mēe gidan-mèè' è sélé kee, ke è mēe yínigo wuu néénèè bhà láà àle wuu bhà le. E tuàn yíiin lóà legilizi gi, ké ke lúyáán tà-pòònbò' à lòò- à kee láà, e à tà bànàkpò tààsi Aatana-à zaa tà-tò gi, sée ke Aatana lòò-le' yen tó wo à zowéé pé. À zowéé ké to péyèa à gi bhaamèè pe-wùù tò bééá-yè bhà. È nù pe é yón bhi, ke à zowéé' naa zìgò lúyáán tà-pòònbò lé, sée ke e wílíi léile ye: Aatana lòò ké e kee e zowéé pé, ké ke mēéé' é nuu à zuu zanaà láà, à zán àa bhō koo. E leng zè à bhà-yìli sì Yesu-kòì-wùn líá àa à gi koo. Ya tó à gi gbá bháibhàì' à sí lòò àa à bhà koo àléá le. Àbhà kpò Aatana lé-yè láà, ke ya tó yókóyòkò. È gò' bhi, ke sèlúnè' é nuu àle ni Aatana finibhà àbhà bhàiwò-yè gi láà, yàa yóón koo, le è e zuu go à pé, le è e leng la-wùn-le daa e koo pé le. È lò nà àléá lélé kwei sèlèsèlèle, le mēe gidan-mèè' é kpóyèa à gòn gbá gi à maabhà láà, è yàalèè kun à zowéé pé le. È nù yòn bhi, ke àle ni lúyáán tà-mèèbò' àng pe nàakébhà' yóón-ii, le à lé- gie àle ni à laànébò' wó kpò Yesu lé-mèè lenglèngbòà láà àngle pe tà le.

È tò' kwei, le sówáa-tòò bhòòné-zowéé- daa à-mèè gwílé, le è to leng butolo-mèèa le. È gò' bhi, le à-mèè- zuu go ye: Aatana' gèilè bhéiwéé leng' to' e la-wùn-a le. Wíi mì ke è yaa à-mèè yáin-yè zi- gò bhi' wo, le è daa à gòn kpáa gi le. Sée à kpàè-lèè tó zi ké go kwei déidèinéá, mēngge àa à súnma gó, ke òo pōngge kee, à-mèèa bhe. À-mèè- tò' bòò e bhá kpunglà-mèè bhéibòà féeti ke tà, ke yéé ké à keeii, één ke sùó ké à keeii ye wòò e leaà yìi boi-mèè, één bhaamèè fíáfíà, één zì tàmaa-mèè, le à bhámò'- wúnbò' kee láà, à leng- à kee le. È tò' kwei, le gòyóo- à pe à nè à zowéé pé ye: "Wúnyóo kee gēenyàn dokinidò láà, àle yàa i góii Aatana-à zaa tà."

Zuugòòn yóyoobò ni dɔ̀ yànyànle-yèbò één yáin dɔ̀yèbò láà, à tó zi- gò à-mèè zowéé pé àle téei le. È tò' kwei, le gbàà yóyoo zeyèbò líá- waa à-mèè gi, ni lò táán bhúlúbhùlù kee-kwíle-yèbòda le. È gò' bhi, le lò leebò' à gi-yè àa bheε tó mēε bhà láà, lò bhi lò- à-mèè kee le. Atoosiwo gɔ̀yóó' à pè à-mèè nè leebò láà àle gi ye: Bhaamèè yáányè pe kee-kòò' àléá lúyáán tà zé, le wúnyóo kèè gēnyàn doá-yè-le àa yóóá le.

Zuugòòn yóyoobò' wò daa ko zowéé pé zìàn láà, wo ye maabò' wo gie ko tà ténglà láà àng nè. Ko kɔ̀-le àa mɔ̀ zuugòòn yóo-mààbò láà àng keeyè bhà maíá. Ké ko àng tó-le wò' bhi, ke wò yàlèè kún ko zowéé pé, één ke wò kwèe dɔ̀ ko gwenglé, ke wò yaan daa bhi, ke ko leng song' à gá àlei le. Ko ko kɔ̀é-è-è-è sòò' gɔ̀yóo kwenglé, yàa kwii-ii ko kɔ̀kwé tó kún-á do, ninà ko dèbílí toá, ke è ló nà à gá pai' yàa líí à lé. Ale kee le Aatana- ko bháa dɔ̀ à pè kpanjangale-yè bhà ye kó daa kai wúnyóyooobò' walá-mèèbò zowéé- naa à lé láà à tó gòn, ke koo zábaa wúnyóo keeyè bhà kɔ̀kekòòke gi le. À-lèè ké à bhà ke kó daa kai wúnyóo gòn, ke kó bàlāsí, ke kó ló Yesu' é kwélmii kpááá, ke é ko sɔ̀ wún gi-mèèa láà à wèi.

Ko mēε' à ye pɔ̀on nai é à tà, ke e bhàiwò-mèè zowéé duoiì bùawééá láà, ke àle- sòósi Aatana-wùn bhà-mèèbò, ni Klisi-à zaa tà-mèè yáòbò' àng dɔ̀lèè gi le. Àng sòósi mēε bhà-biìn, ni àngbhà bele yàà bhámò bhà-nèéé' é àng líílé.láà, wò Yesu pe gi-mèèbò zowéé dùò àléá, le wò bheε kɔ̀ à bhà le. Séε mēε ye' àle zowéé' pééyèa à gi fɔ̀lè, wò nù' à légòn nàa wún suu' kwei láà à gá, yàa la à gòn. Keletien suu' é kwei láà, è gbààn sùó' woà bhaamèè gòn, le à lé- gie à sùò Aatana gòn-yè-le pe tà le. Súó' è à kee wò à tookeεà wuu' gá à gòn, ke è wu e zowéé pé ye: "An à kee kwei sáaán, één mɔ̀ zí à kee kwei, wò à pèa lɔ̀" láà, ni "è tò' kwei, bhaamèèbò- mēε keεà n gá" pe-sùò láà, àle à daa nuanè gi bhaamèèbò gòn,

le è kaan Aatana bhà dón-á le. È tò' kwei, zuenáà' à bhà téebò' gi, le à zowéé- kaan kíá, le è wéi sie, le è gbé kpò le. À yìibhà-wùn tó òo kèè' à nè, à tó ké sie à zowéé nè. È tò' zí ke à bhámò pe dólèè- gie à pe tà, één ke wò wélé ye ke wò gie à tà, le siènè káán-zòwéé- daa à gwílé ye mee yoo nè, le è e leng butolo, le à bhámò sàñ- daa à gwílé le.

Koà Gwiline Yesu' liè' do' láà, kóó à kùn' sèa, wélé-wùn dàà ko zowéé pé-lèè ké yaa kúlúnéá, le è ko go zaa gi le. Yesu ké wu' ye: “Ká tó yáán, ke ká bhàiwò, ke kao nù daa goyóo gòn sóólé.” (Matie 26:41).

É go' bhi, le Pòli' wu' Kolenti-mèèbò nè ye: “Mêé' í kpóyèa i lekini lé ye: ile ké táási-ii Aatana-à zaa tà sèa, i-mèè í i zuu kpó i leng gi, ke yoo nù gó zaa gi.” (1 Kolenti 10:12).

È gò' àle gi, Pòli ké à pe' zí Efèzi-mèèbò nè ye: “Aatana-à gwili gòn-a-pòòn páipái' é bhe, ká à tó lú ka bhà, ke goyóo-kèlènggibò' kee bhaamèèbò gòn zìàn láà, ká nù gbaan à tó gòn gbaiinle.” (Efèzi 6:11).

PÒON NAI SAAPIILENÀÀ

Pòon nai saapiilenàà é, mēé' ya bho zía Aatana-à zaa tà, è àle zowéé naiá le. A-mèè yánlé' woo póló Aatana-wùn bhà, le ya woo bo Aatana-à bhòònè lígaaá, le ya woo dólèè ye Aatana-à Waa Zaazaa-wùn bhà, le a gó bhi, le a káán mai-zàà bhà le. Pòon nai do é, e zí mēé' òo gó leng wo ebhà wúnyóo gi do bhe, één ke òo zí e leng nu Aatana nè bhe, sée ke nàa wuu sè' è go Aatana pé ke é mai-wùn-a láà, wa woo à tó pe à nè nà à zía toá kpákpálé.

Mēé' Aatana- liang zè' à nè, ke à zowéé- gbánngnè go à wuu bhà láà, à-mèè ké e bháa dàà dýá bhiábhiá ke é nù e koo

7

7. ΜΕΞ' ΒΗΘ ΖΙΑ ΑΑΤΑΝΑ-Α ΖΑΑ ΤΑ, ΚΕ Α ΖΩΒΕΣ'
ΤΟ ΤΙΛΙΚΡΑΤΙΛΙΚΡΑΑ, ΑΛΕ ΝΑΙ' Ε

gò e song zì, ké yàa zin kélé, è lóà à waa lesósó' woá wéé bhà le.

Yesu leng ké m̄e' è bho zía Aatana-à zaa tà, à dò-kòò pe', le é wu' ye: “Yínaa yóo ke' bhi, è gò' bhaamèè wèi, le è zaa gie kpénggbele lé-lèèbò gi, ke e e yààlèè guoii, ke é nù e fògò bhi le. Ké àa yàlèè yeà téé' gi, le è wu e leng tà ye: án go' m̄e' à wèi, ke à zowéé pé-lèè' nuu n yalé-lèèa láà, án sesìà, le an lo sɔɔ dée woi à-mèè zowéé pé le. Yínaa láà è sesì' àlei tò, ke è waa bhi, ke kwíi láà à gélé-lèè tó ké sáláyèa, ke pɔɔn sèsèbò' à gaayè liá- waa m̄e' gi, ke e dɔyèa bhi lenóii yaiinle láà, è seelá' wo e gi, le è lo zí yínaa yóobò saapiile bhéi' àngie pe kákánè káanyè lé- gie à pe tà àng sii, le wò nu kiá le. Wò wàà' bhi, le àng tó- wo pe yàlèè kun m̄e' láà à zowéé pé, le à-mèè- to wèiyèa, le àlé- gie fòólé pe-le tà le.” (Luki 11:24-26).

È gò' bhi, Pieli ké zí wu' ye: “Sée wó à kee' wo' kwei láà, wò àle gi-piàn kaan zìàn, le è to maíá, le wò à pe wo: Gbéen' pu' wo' láà, ya sesí, le ya ló à paa dée woi le. Ang lébhà ké to zí ye bíai' wó go' à zúlúii, ke è ló faa maa dée woi láà à nè.” (2 Pieli 2:22).

Béen' é zeyèa Aatana-à séikwé gi kwei láà, e m̄e' é góii Aatana-à zaa tà, ni wúnyóo kee-mèè' yàa wíi gò e song gi-wùn bhà àng táá-kòò tàpolo m̄e' nè kpanngaale. M̄e' è to kwei láà, à-mèèa wúnyóo kee-bhàà ke' daa' wo à tà, le è à yínigo, le à kɔɔ- gie à gòn, le è yaa à wunlé le. A-mèè wèi-lèè lefiené láà, m̄e- à gàà' séiinlé, à zowéé pé-lèè' kɔɔ' gi, m̄e' ké à don à bhà. Tining púú sè' à nai' zé é, é góii à zowéé pé kɔɔ' gi láà, Aatana-à Waa Zaazaa' é nuu à-mèè zowéé pé, à leng- zí gò bhi àle-kòò bhà, le è e pe ló wo le. Atoosiwo wúnyóo kee lòò ni Waa Zaazaa wàa mɔɔ yizeá kiá kwíi do gi. A-kòò do láà à gi, mengdo zowéé àa mɔɔ tóá Aatana yagòii-kwíià, ke è zí tó gwèeyèè' gɔɔyóo zi- yaa à gi à gá.

Aatana wuu' é àbhà kííla leng-á à zowéé pé láà, à leng ké zí go à-mèè gi wéi sieá, ke e legaaí e zía ye fón ke mēe é è góà e song gi ye né' é lo' séé pé láà à nè è. Atoosiwo, né láà e wuu' bhi ye: “Án nuu bíaiò wunlé téé' gi, án nuu à pé ke bíaiò' nuu máá kpanngbò' à bheleà láà, n lekini án woo à ke bhele àng pé. Ké mēngge àa nuu à pííné lefiéné ke nuà n nè. Án n zuugoon' flúúlé, le án à pe' n lekini tà ma: Mēebò lefiéné' wò kongtana kee n ne pé, àng tó ké poon bhele wo kan, le vón yéè nle n ze é la wà! Le àle' kwei, án waláà, le an lo n ne lià, le an à pe à nè ma: N ne, má wúnyóo kee Aatana-á, le má à kee i lekini i gá le. A-lèè àa à bhà ke í n kún ye ibhà né nè koo.” (Luki 15:16-18). À ne' à gaa' ye ebhà né' e leng don wúnyóo kee-mèèa, le é à bhàwùn to', le é síka tó go' à gi le.

Mēe ye' à zowéé nai' é, yàa góyè lengá e song gi, à-mèè zowéé àa seeláyèa Aatana pé sèa. Yàa nu Yesu genpé, ke è e bhàwùn tò-lèè guo. Liè dò à tà-zòwéé' é à gwílé láà, ya zúlùyài ze ye pai giè à tà-wì nè, le ya tò ye mēe' é yizeii ke yàa moò wííá koo à nè le. À tóíókwé ké à wun bhà, ké yàa Yesu wuu ma. À yánwéé ké bhi, ké pai kpáa' yàa líí, ke é gululé gbéé gbànggbààye gi à wala, ke ya bho daa lià à lé láà, yàa à ye. Yé lefiéné àa à kee wúnyóo kee-wùn-a koo. Sotana koo' gie à gòn kootókòtò gi, le ya yaa gwílinenè gbòlò tà à zowéé pé le. Wò à-mèè láà à yè', e bho mēe gi bheè yàa à bhà-mèè één táási Aatana-à zaa tà-mèè: tiàànle ke bhà, ye bhaamèè bubò' wò bhèe púú daa à bhà àng nè, “ké ke à géle-lèèbò-le ké payèa bhaamèè .dowéé kpéé ninà bhaamèè-gèè búúyèbòa.” (Matie 23:27).

È tò' kwei, ke Sotana' é bele tó páipái bhò-tòòn-a láà, àle a yaa Waa Zaazaa, è mai-zààwéé gie mēe nè láà à gbòlò gi tò le. Wiibò ni poon yáányèbò' wò bho bhaamèè nè ke à-mèè-wúnyóo kee, wó koi dolodolo, àng tó ni àng pe yínaa yóo peiyè ké àng wéi, le è nii yóo daa àng gi, le è à-mèè zowéé

pé-lèè tó si le. A-mèè' é kwei láà, e woo à pé ke pɔɔnbò' wó à wèilèè góii, ke wó ye yɔɔbhɛɛbò nè à bhà láà, é woo gó à tó gòn kún gi. Ké à bɛɛn ké zeyèa Aatana-à séikwé gi wo: "Mêe' è Moizi-à tóng sie, ke mêe piile één mêe yaka sínma ké à-wùn séeá, wò àle-mèè ze' wo, le à bhàwùn pe-mèè àa tó le. È tò' kwei la ò, mêe' è Aatana gbe Klisi lekinilèkini-le wóóà à gi, ke è zí à yuen-wùn maaà gbangwààa ye liéfu-pòòn bhéi nè láà, wò mɛɛ kɛɛà àle-mèèa àle gi, sée ke Klisi yuen' to' sèlúnè dàà Aatana ni bhaamèèbò ko finibhà-pòòn-a, le é zí to' à-mèè leng yàà Aatana-à yaa gi-pòòn-a fóólé le? È gò' àle gi, wò zí mɛɛ kɛɛà à-mèèa, sée ke ya yáangiegi waa Aatana-à gèile tò mêe bhà-Wàà Zaazaa láà à bhà le? Kaà legààgi' léɛ. Wún' Aatana- à kpòà mɛɛ suu láà à tà, àle àa tóii kpókpó mínimíniyèa, le à lé- gie Moizi-à tóng sie-mèè-le pe tà dón-á la è? (Ebele 10:28-29). Ká wuu do é à ke yeà (2 Pieli 2:1-14).

N dóma, è tò' ke pɔɔn nai' é séikwé tà é, e bho i zowéé' kɔɔ' gi à bhà, ke bhè tó' wo ke í wosí Aatana bhà i sòbhééá le. I à kèè' kwei, e mɔɔà à bhà, le è i bhàwùn to le. E à kɛɛà kwei, ké ke yé nu' wo à pé nà gò i song gi-zowéé tóá siità le. Yáánbhàiyá-mèè' nu' Yesu pé kɔɔ' gi láà, bhè nu à pé ye à nè, ke í à pe à nè ye: "I wíí-le wò' à bhà, í mɔɔà n tóá kélékèlèa." (Maki 1:40).

Ké è tò' ke i zowéé-le- tó tilikpàtilikpàa, ke yóó wíí bhàiwò-wùn bhà, één ke í leetii-lèè-le filá woi leepúú-lèè bhà laá, ke i zuu yàà à nè-wùnsè ke àa bhe àle gi, sée ke i tàkún-pòòn' è tòá tili-sànmáá, àa bhe zí. I à kèè' kwei, ke yé ga' sí i zòà-pòòn-a, le yé à filá wo layè bhà, ké ke "wúnyóo kɛɛyè pe tɔɔ' bhe, àle gayèa le." (Wolom 6:23).

POON NAI SAKANÀÀ

Mêe' ya bho zía Aatana-à zaa tà ni wúnyóo kɛɛ-mèè' è to tili

8. WÚNYÓO KEE-MÈÈÀ LÚYÁÁN LÉYAA-KÒÒ

kpóà léile gò e song gi-yè nè láà, ga' nuà àng legòn, wò to koo' gi, àle nai' zé é. È tò' ke wúnyóyoobò' wó à kee', à gi-bhàyúábò ké àng keeii kpókpoá, àng ga bha' bhà téé' gi kúlúá, sùó ké daa àng gi miniminiyèa, le àng zowéé àa kpáá, le à pé- to fuulle le. È tò' kwei, ke ga nai' kpó à-mèè tà, ke yàa yize koo. É nuu wúnyóyoobò' keeà, ke à liá' nuu waaà à gi, ke é nuu à yínigòá láà, à tó' do dolodolo, le ya waa àbhà wúnyóo tonò' é gaá láà, èè à-wùn kún koo' gi, à-nàà tà tò le. Mèe wèilèè góyè' è toá pailé láà, à-wùn' sùó dàà à gi zigó. Atoosiwo ya à gannu tò ye: wo ni Aatana wáá mōōii wíá kébhà koo. E woo à pé ke é bhàiwò Aatana zì dỳyáa gá tò, ké ya à gannu tò ye: Aatana yàa mōōii e bhàwùn toá ke wó sèe ké nè koo. Atoosiwo e zìn Aatana-wùn kún-à yáàngóngpéá lóó' mó. À dómá fóóyèbò ké sùóii yòn à maabhà-wùn-a àbhà kángwa-sùà tà, le wò à zuu gbaan-wùbò' à pe láà, à tó- to bhiá, le à ke àa à zuu kún le. Abhà wélébò' à gòn, ke é yíiin à ye' fili gi láà, à ke àa mōōii à laá, ke è àbhà sii ke daaá à tà. Sée à ke àa zì mōōii ga-sùò góá à bhà. Atoosiwo ya à-lèè ye e zowéé pé tò ye: e zuu tò Aatana lengdo gi tunggbule-kòò àa bhe koo, atoosiwo goóyóo àa wíí à bhà e gòn.

Pōōn páipái' à lóò' nuu à keeà fóólé, ke é nuu e pe tòséélà-wùn tó keeà à-wùn gi láà, è nù yón bhi ke à tó' tó à gi ye sóósi e bhà-pòònò nè, ke à zuu kpòì-wéé do lefiéné ke yàa à tàkún koo. È tò' kwei, le à-mèè- à gannu zìgo tò ye: "Dàà Aatana kwenglé-yè-le- míníminí-wùn lenglèng' gá le." (Ebele 10:31).

E nuu e zuu yaaà ye: wo ni Aatana wo finibhà ké baaà yáàngēen sè keá, ke é yíiin kpááyèa ga-sùà tà, ké ya à gannu tò ye: à bha' gie dóón-á. A-kòò do láà à gi, bhaamèè kpe kpáalàkpàà tó ké ga wo kààgiá gbàanle, ke wò bhàiwò Aatana zì woà kángwa-sùà tà bhe. Ale kee é sèa, ke mèe-Aatana-zàà guo à ye bha òo gie koo' gi bhe é à bhà le. Pōōn

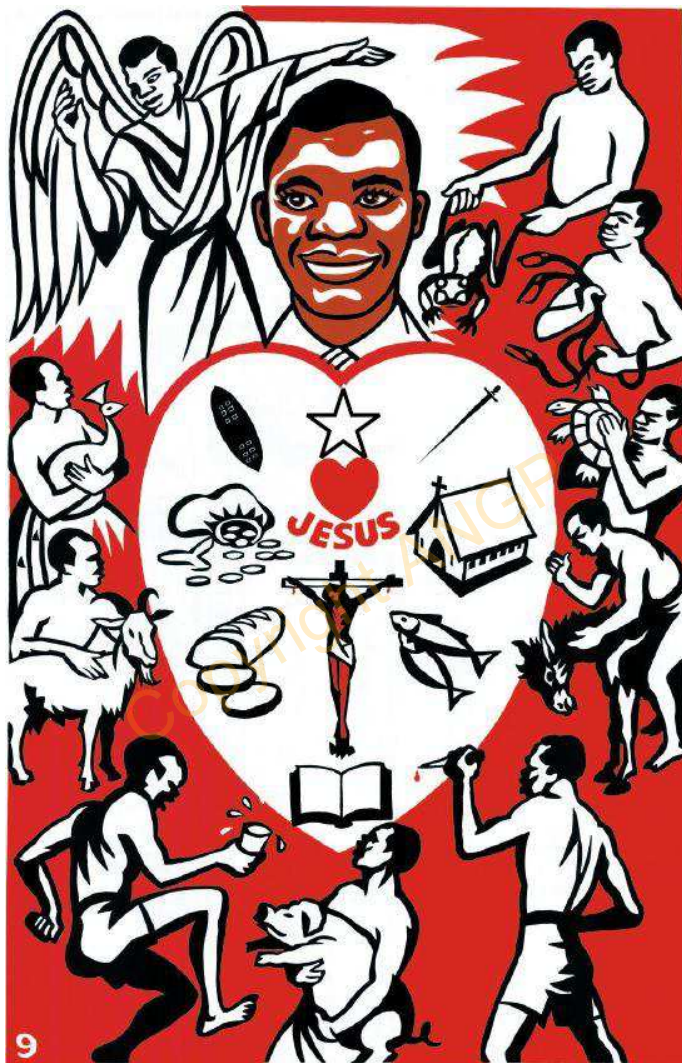
nai é à tà, wúnyóo kee-mèè' é lezeii ga gòn, ké ke ya woo kpa bhaamèè lòò' è Aatana kee, ni è gèile' to mēe bhà, à tò-wùn-a fólé ke e tuàn e leng-kòò bhà láà, ko àle nai yeii léé. A-wùn gi, Aatana wuu sèsèyèbò' è mɔɔ mēe laá, ke è mēe zuu gbaan ga-suà tà láà, yàa àle ke ma koo. Ké mēe' yèè à ze lílá, ke mēngge àa mɔɔ à laá à gòn láà, è àle wuu ma, ke e à peii ye: “Lángga-mèèbò, kà gó n bhà bhé kwei. Wó pai' yaayèa gɔɔyóo ni àbhà kílabò gòn, ke àa líi gbongbongle láà, wòò ka bili àle lé le.” (Matie 25:41). Pɔɔn-àle kee kwei, àle ye: “Ga pe genyààn do-le-kpàn ké bhaamèè tò páipái lé, le Aatana-à gíláwo kpáa' tuàn zí menómèno bhà àng gayè zipietà le.” (Ebele 9:27).

ƆƆN NAI ƆƆISENÀÀ

ƆƆn nai ƆƆisenàà é, Yesu pe gi-mèè' é Aatana-wùn tà-gwíli gɔn-ii e bháa toá, ke mēe zowéé kàankiá-wùn, ni mēe gidan-wùnbò' keeii à gá, àle zowéé nai' à gá le. A-mèè gidan-pòòn ké go zanózanóá, ké e àle tò kun e bhà, le è to gbaanyèa kekelelele Aatana-à zaa tà flúúlé, le è waa nà à gá à léyaalé le. È tò' kwei, ke à kɔɔ- gie' wo à gidan-pòòn tò páipái gòn Yesu Klisi bháa bhà léé. “À yáán ké Yesu' é ko wunlé-mèè ni ko kpò à lé-mèèa láà à bhà do. A-wùn gi, ƆƆn páipái' è káng daa à gein, ke àa táási-lèè ye à nè sèa, e e bo àle toá, le wúnyóo keeyè' à tò mēe bhà-yè gi' yaa kúlúá láà, è e kɔɔ go à tò zì, le Aatana' bàlà' kpóyèa à nè láà, è à si e sɔbhɛ lekinilèkiniá le.” (Ebele 12:1-2).

Gɔɔyóo ni àbhà yínaabò' wó à wèi, wo kɔɔyèa kpò Yesu lé-mèè zowéé zì, le wó à gidan-ii, ke è gó e nɛ Aatana-à zaa dɔɔyè tà le. Leng butoloyè ni wélé lòò ni zùàkeeyè ninà wúnyóo bhéibò kpe tò nai-kɔɔyèa à zowéé zì àlei léé.

Suufai do ké dɔyèa lòngyó kpáa do-lèè gi ƆƆn nai é à tà, atoosiwo wúnyóo kemò ké daa mēe zowéé pé zìàn à bhéi kemò

9. AATANA-WÙN TÀ-GWÌLÌ GÒN BHÁA BHÀ--ZÒWÉÉ

gbóló gi, le àng tó- to peipei, sée ke àng tó gēen gó-lèè ké do le.

Ké Aatana pe gi-mèè ye' é yaayèa yáán ke yàa yize láà, wúnyóo kee lòò' daaà à zowéé pé téé' gi, e to le è à-lèè ye, yàani wúnyóo' é kwei, yèè e wunlé bànàkpó bhàiwò Aatana zì-mèèbò-tò gi, één yèè zì gálá à gi ke è tó ye Aatana-à kííla ye' è leipolo mēe tà à nè, mēe láà àa e tíibhà àle ke-wùn gi. Atoosiwo, Aatana wuu' é séikwé gi, ni àbhà Waa Zaazaa' é à gi láà, àngle zaa go à-mèèa mai-wùn-zàà tó tà le.

Ka legàà' pōon nai é à tà, ká zì mēngge ye, ke e táán keeii nà wū-pòon-a e kwenglé, é kee kwei ke Yesu pe gi-mèè láà à zowéé- nù do wū bhà, è gò' bhi, le mēe zowéé dò à bhà-pòonbò' kpunglà zé láà, è zì à yáán kee nà à kemò, ke à liá- nù waa à gi le. Sée mēe' é e leng nuyèa Aatana nè, ke àle ni Klisi wó gayè lenglèngá kíá wúnyóo keeyè ni kpunglà zé-pòonbò lòò gòn láà, à kèè kweiyè àa pōngge káán à-mèè lé.

Mēngge bhéi ke' à nai' zì séikwé é à tà zé, à-mèè ké bùàwéé sooii Yesu pe gi-mèè zowéé bhà. Aatana yáòbò- wuu yúáyèbò' pe zìàn kpò Yesu lé-mèè lenglèngbò bhà láà, àle tó' ye bùàwéé' wò à soò àng zowéé bhà à nè le. Wò yàngbhábò' waa àng bhà oo, wò Aatana maabò' wo biin gi àng yàan oo, wò sóosi àng bhà kōobò' gi oo, è gò' bhi, ke wò súóbò daa àng gi láà oo, àle tó- to ye bùàwéé' wò kpò Yesu lé-mèè duo à gá ke è yua à bhà láà à nè le. Sée mēe lefiéné' wò wo leng to kpò Aatana lé-mèèa láà, àng kemò ké wo zi daa Aatana yáòbò pé, le mēebò' àng kpóyè lenglèng' Yesu lé láà, wò wúnyóo kee àng gá le. Ké wò à kèè' àng gá kwei, kpò Yesu lé-mèèbò láà, àng zuu ké zana wo: Yesu ké wu' ye: "Wò sōon wò' ka gòn, ke wò ka wèikèèwo, ke wò belebele naa ka bhà n-wùn gi bhiábhiá láà, ke ka pe ké sèa. Wò à kèè' kaá kwei, ka zowéé nii- daa, ke ká ka liá gó, òo sieà ka nè. Pōon- à kee ke an

àle pe kwei, à tɔnɔ ké tóà ka bhà kpááá longwéé gi.” (Matie 5:11-12).

Zowéé yóo' é m̄ε gwílé, ke è m̄ε gbiela, ke m̄ε- wúnyóo keε, één ke m̄ε- m̄ε lekini zòà-wùn k̄εε, ke m̄ε- zí m̄ε lengdo bhàwùn γων láà, àle tuàn kpò Yesu lé-mèè gidan-à léile, le è Aatana lòò gò à-mèè bhà-lèè guo le. Séé kó m̄oà à peá Yesu-à táá-mèè Πολι-κòι, ke ko nii ké daayèa, ke ko kpóyè ké à lé κωτόκωτό gi ko: “Ko lòò sínmasìn má' è Klisi keε láà la ò, m̄ε ko káán-à à bhà le? Yáin gbonyè, tààn zuénàa, tààn m̄ε wèikèè woyè, tààn vón, tààn wèi dàà m̄ε gi-yè, tààn dò tènghè yóo lé-yè, tààn gà pielé-yè? ... Ké kwéé gie àle tó gi, le ko lòò- m̄ε' à keε láà, ya ko tó kwéleá, le kwéé ko κω gie àle tó páipái gòn seyí wéé le.” (Wolom 8:35,37).

Kpò Yesu lé-mèè leng- bò' Aatana-à gwili gòn-a-pòòn tó síá, ke è à lú e bhà, lee yóo κω-κωèìbò- bhò', e m̄o tóá geen bhà, ke òo daa γωýóo gòn sóólé, ke òo pele wúnyóo keεyè gi. À kèè kweiyè b̄εε- ko tà', ko leng kó zí m̄oà tóá Aatana-à gwili kwéleá, ke è tó ko pe bhà Klisi' è bháa daa ko gi láà à sàà gi.

Kpò Yesu lé-mèè' è à keε kwei, à pe liè dò à tà-zòwéé' é à gwílé láà, e ye m̄éé nè, le è bhi, le m̄ε- à zán ye púúá le. Aatana-à Waa Zaazaa ké to yagóyèa à-mèè zowéé pé, le àbhà kpò Aatana lé-yè láà è to à zowéé payèa, le è wein à zì ye yí' wein gbùng zì le. Aatana wuu' é séikwé gi, ke é ye àbhà kííla nè láà, àle à-mèè zuu zana zìàn Aatana' pínìbò' wo' m̄ε' wò wún kún-à wo bhà ke è tóà àng pe bhà àng nè láà à gá le.

E píníwo' ye: “M̄ε' i gieà gwili láà à gòn laá, án i-mèè gbaà m̄ε la-yìlì' é lee sè gi Aatana pé láà à wééá.” Le é à pe' zí ye: “M̄ε' i gieà à gòn , ga piilenàa wàà lefiéné àa wí-ii i-mèè bhà.” “M̄ε' i gieà à gòn laá, án i-mèè gbaà Mani'

é bànàkpóyèa Aatana pé, ke mēngge àa à don láà à gá. Án zí gwεε púú do nuà i-mèè nè, ke tó déε' mēngge àa à don, e bεenzeyèa à bhà." "Mêε' i gieà à gòn, ke i toà n zòàwùn keεà kwεi flúúlé, ke lúyáán léyaalé- bhà laá, án i gbaà gieá." "Mêε' i zí gieà à gòn laá, ile-mèè í fénggbé púú daaà, le máá i tó gó mēε' wó layèa àng tó-sèikwé gi gbonggbonglé koo le. Wánglafiila, án wílà à bhà, ke án i-mèè tó pe n bhà n nε Aatana ni àbhà kíllabò zué le." "Mêε' i gieà à gòn laá, án i gεen gbaan-à, le i to ye gbààn Aatana-kwìlì gòn-yìlì do ke nè, le è to i-mèè i pe tó-lèèa le." "Mêε' i gieà gwili láà à gòn laá, án i-mèè gbaà dólèèa, le i yaa n pé nbhà mēεnè-gbòlò tà le." (Leekpòòtili 2:7,11,17,26; 3:5,12,21).

Wéi dàai-pòòn' é lépólóyèa à nai' mēε- à ye mēε zowéé nai é à tà láà, mēε ké à-lèè ye à bhà wo: Yesu pe gi-mèè' à zowéé nai' zé láà, e ye wèlè nu Aatana nè zìàn. Yàa ebhà kpunglà zé-wèlè sie wún vánávánabò bhà. E wèi-mèèbò tà' kun à gá, le è e ye-pòònbò wun go à lé Aatana lòò keε-pòòn-a, ke Aatana tó- bhò le.

Búlù tu ni véwéé' à nai' zé láà, mēε ké à-lèè ye à bhà wo: Mēε láà è e koo mòò à bhà-pòònbò' à bhele le, yàa kuan-pòònbò bhele, sée yàa zí pòon bhele kooγιεgáá. Yàa e lekini bhà-lìlì kún wílò' è yaa mēε yáin à miyèa, één wii yuen miyèa, één zí pòonbò' àa bhele-pòòn-a à bheleyèbò. Yàa ebhà wéi gisie, sée yàa lìlì waa e leng bu' é Aatana yagòi-kwìla láà à bhà kpónggá kúnýè ni sikeleti miyèbò. Yàa zí táà yóyoo mi, sée yàa bòo suu yóo bhele. Lígò ye' é záázàà, ke è bháa daa mēε gi, è àle bhele le. À zowéé' é à gwílé láà ya tó ye bhàiwò Aatana zì à gi-kwìlì nè. Sée e lo bhàiwò lià e bhámò pé léile àngbhà bànkétà-kwìle, yàani yéè tó bha yóo bhà, één ke à lò bhi-lèè ké à gòn yóoá, yàa sei bhi. Atoosiwo bhàiwò lòò ké à keε. É e doá kwíle oo, één àle ni e bhà-mèèbò wó bhi oo, één é bànàkpó lià lengge gi oo, e bhàiwò léile. Atoosiwo e à gannu ye: Yesu pe gi-mèè àa moo lúyáán káán-á sèa, ke

à koo àa Aatana kwenglé bhàiwoyè bhà.

Séikwé kélé' é lépólóyèa poon nai' é zé é à gi láà, Aatana-à séikwé' à gá le. Yesu pe gi-mèè- àle-wùò pe, le è e dzo à bhà yáángèen toá le. È táásì Aatana-à zaa tà-bhàà ni à-gwìlkààn tó sòlò àle gi, le sii' yàa yen è daa à gi, le mòng-maa à tà wúnnó páipái gi, le bhòònè' è go Aatana pé ke mēè àa à don mēè lekiniá, è bho à nè le. È nù yón bhi ke Aatana-à séikwé láà ya tó à gòn ye làngbhá nè à genpé, één ke ya tó zí à gòn ye siàngwéé nè à kolé, ke è nù e lekini tàkoo à gá gòyóo gòn. Aatana wuu-sèikwé láà à-wùn ké à gòn kpókpóá ye sánngwéé-wùn nè. Lee- koo koi dolodolo, e to à bhà bhele-pòòn-a, le è zí to yí máimàì' è à mi, ke è à zuu kun à gá. Ale zí zùlù à bhà-yì gulu' è moòà e zúlúá à wéé à gá, le é zí ye lùàlèng' è legaa à gi, ke è e leng ye à nè le.

À leng zè à bhà-yìlì sí lòò ké à-mēè kēè, atoosiwo e à gannu ye: Mengge àa Aatana-à fángwéé solò ke yòò e leng zè à bhà-yìlì-le sí Yesu-kòì bhe. À gàn- tó' wo à yàan ye: wo ni Yesu wéé gó ga gi kiá, le é tòséétà déè kēèii à pé láà, àle kēè le pòònò' wó longwéé gi ténglà-pòòn-a, ke wàa yen, één ke mēngge àa à ye mēè yánwééá láà, è àle guo le. E yaa wàa Aatana zué-yàn tà, le é ye yílí' wó à tayèa yí kpúnglé, ke è bha bhatóbhà láà à nè le. A-mèè ké zí ye dólòng-yìlì leng gbaan ye' è bha kpááá láà à nè. Mēè' é kwei láà, súó àa à kēè ga-wùn-a, atoosiwo Waa Zaazaa' é à gi láà, e à zowéé pa Aatana ni bhaamèèbò lòòà lénólèno bhà.

POON NAI BUUNAA

Yesu ké wu' ye: "Wò à pè' ga-mèèbò zana-mèè, ke wò nle n pe le. Wò zí à pè' sii' àa yen à dàà mēè gi-mèè, ke wò nle n pe le. Mēè' à kpóyè- to n lé, yàani èè ga, à-mèè ké sii' àa yen láà à solòà. Sée mēè óó mēè' à kpóyè' n lé, ke

10. BHÈ DAA I SÌ WÚN GI-MÈÈÀ MÈENÈ-KWÌLE

é sii láà à sɔɔyèa, àle-mèè àa gaii gbonggbongle koo.” (Zàan 11:25-26). Le é zí à pe ke wo' ye: “Mêe óó mêe' è e tóló dàa n wuu bhà, ke è wííà mēe' é n bɔ' láà à-wùn bhà, ke à-mèè' sii' àa yen à sɔɔ' wo léε. È tò' kwei, ke líí àa àle-mèè bhà koo, ké ke àle' gó' wo ga-mèèbò pé, le ya daa yáán-mèèbò bhεε gi léε.” (Zàan 5:24). Ga-wùn àa súó ni síká daa mēe' é wííyèa Yesu-wùn bhà ke è táásí lengwo Aatana-à zaa tà láà à gi koo. Pɔɔn- àle keε kwei, àle ye e beenzeyèa Aatana-à séikwé gi wo: “Ko zàó ye' búú-pòòn-a ko bhà, è bò' à ye' àa búú láà à bhái daaá, één ke à ye' é ga-pòòn-a, è bo à ye' àa ga láà à bhái daaá kwei laá, le Aatana wuu ke' é àbhà séikwé gi láà, à gi-wùn- nuu keεà le. Atoosiwo à been ké zí zeyèa wo: Aatana-à gwili kɔɔ' woo gie ga gòn, le ya ga mái le. È tò' kwei, ke ga, i kɔɔ giè bhaamèèbò gòn-lèè' nù-tói mēé' wo tò le? Í nuu bhaamèè zeà i gbélé' gá zìàn láà la ó, è mēé tò? Sée díwéé' é ga kólé, ke è ko duo à gá zìàn, àle ko sɔng' ko bhà láà à gá le. Pɔɔn- àle keε kwei, àle ye: Wúnyóo keε-zòwéé' é mēε gwílé láà, pɔɔn' è à bháa dɔ, àle Aatana-à tóngá le. Ké gèile àa Aatana' bhà, le è giè wúnyóo gòn-bhàà daa ko gi léile koà Gwiline Yesu Klisi sàà gi le.” (1 Kolenti 15:54-57).

Mēe' é táásiyèa Aatana-à zaawéé tà, ke é ebhà tòséétà keeyèa à wei, yàa súó gayè gòn. A-mèè pe bha' bhɔ téé' gi, e lo e leng nii bhà ye Yesu-à táá-mèè Pɔli' à pe' kɔɔ' bhà láà à gi ye: “Án kpalayèa zanó piileyèa. Ké n lò ke án tó Klisi pé lòò' é n bhà láà, àle woo tòà à sè-lèè kpáa lengá n gòn le.” (Filipe 1:23).

È tò' kwei, ke yáán pà Yesu wei-lèè bhà-yè lòò ké à pe gi-mèè keε ye né kpó-mèè lòò- àbhà né' é lee dónn gi à keε kɔɔ' gi láà à nè le. Mēe' é ga' à-wùn gi yíli bhà, ke é nù la pai gòn láà, yáán pà à-mèè bhà lòò ké à keε bíbílé. Waa Zaazaa ké zí à zuu zana Yesu wuuá ye: “Ka zowéé pé òò tòà kàinle. Ké ka kpóyè' è tó Aatana lé, ke ka kpóyè- tó zí

n lekini n lé le. Atoosiwo n neà kwii géle-lèè ké bééá. Ké an lò, ke án seí, ke án nu ka síi, ke án lee' gi láà, ke ka leng ká yaa n pé bhi.” (Záàn 14:1-3).

È gò' bhi, Pòli ké wu' ye: “Pòon' mengge òo yáán pá à bhà do bhe, één ke à-wùn òo daa mengge tólo gi do bhe, één ke à-wùn òo zí daa mengge zuu pé do bhe láà, Aatana- àle tó yaayèa e koo pé à lòò- mēe' àng kee àng sànmáá le.” (1 Kolenti 2:9).

Aatana' gwilinè' à yaayèa mēe' wó táási-ii koà Gwiline Yesu Klisi gbóló tà séé tà sáalé zé àng gòn láà, mēe- liangzeà wuu' gi, ke mēe- Aatana-à gwilinè' é longwéé gi láà à kpòòbhà kpóà à gá, ke wò à-wùn gimaà à bhà sèa, à-wùù àa bhe.

Pòon nai nààlàkáán ye é, kó Aatana-à kíílá' é àbhà nàa kpó-mèèa, à nai ye à gi, ga-mèè dowéé nai yóo' nuu lee' bhà láà à gi. Aatana-à kíílá ké dzo bhi, ke è nù ló wúnyóo kee-mèè' Yesu yuen' bian góyèa à bhà láà à doi Aatana pé. À-gòò' bheé káán, le ya gó à bu' é à bhà búú-pòòn-a láà à gi, le ya ló ye maa nè Aatana' à lòò' nuu à keeà láà à pé le. Atoosiwo mēe láà é nùù e pe tòséétà keeà Aatana do láà àle nè le. È zí tóyèa àle bhà zaa tà, le é gayèa le. È wàà' Aatana lià, è à-tòò kún-à sèa koo' gi, mēe ké à gannuà à séénmá gó-wùù néénèè' ko ne Gwiline- à peà láà à bhà. E à peà à nè ye: “Ya see n nè, nbhà guámii! I kee-wùn ké sèa, kpòòlé-mèè' i gá le. Yé tò' kpòòlé-mèèa kwei, án pòonné pílné' to' i pé láà àle-wùn gi laá, ke án i yaaà àle gi pòon kpáalàkpàà wunlé. À kèè kweiyè láà à gi, bhè nu ke kó ko liágó, ke kó à gi-pòòn bhele.” (Matie 25:21).

Mēe ye' àbhà tòséétàyè- léyaa sèa kwei láà, Sotana àa moo pongge keeá àle-mèèa koo. Atoosiwo “Aatana lòò- mēe' àng kee, àng gayè ké to bheeyèa Aatana zué.” (Táán-sèikwé 116:15).

Ale kee le é beenzeyèa zì wo: “Máà n tóló dɔ ke wuu ke ké wííi lɔngwéé gi, ye: Bhè beenze ke í à pe ye: è si tenglé bhà, m̄e' wó gaii Gwiline Kpáa-à zaa tà láà, àngle pe- sè-leá wé! E sée kwei maíá, Waa Zaazaa leng- à sòlòtàsòlò àle gi ye: wó gii' si' láà, wo wo gisaaà à zìpietà le. Atoosiwo wó wúnsèsèbò' kee' láà, wo bhɔà à tó tɔnɔ tà Aatana zué.” (Leekpòtìli 14:13).

Ile mii' í séikwé' é ye m̄e' zowéé pe lùàlèng nè é à-wùù peii láà, Aatana- i tàkún ke í i zowéé nu à nè. I lòò ké à kee, le é bhàiwòii i zì ye: “Nbhà né, í mion-á oo, één í lòà oo, bhè i zowéé nu n nè.” (Piankáán 23:26).

È tò' kwei, i zowéé' à gi' ga, ke à gbòì' yen, ke wún' yúáii à bhà láà, bhè à nu Yesu nè, ke è i gba zowéé dééá. I lekini pe zowéé' è mɔɔà i peleá wún gi láà, miá à tó bhi ke è i yínigó dɔ à pe zòà-pòònbò wèi-yèa. Atoosiwo e beenzeyèa Aatana-à séikwé gi wo: “M̄e' à kpóyè' à lekini zowéé lé, ke tàmaa-mèè' à gá le. Ké m̄e' è táási gwílikààn bhà, àle-mèè-laà le.” (Piankáán 28:26).

À kèè kweiyè láà à gi, í kɔɔ gó i song lé, ke í naa Aatana zòà-wùn keeyè bhà. “Atoosiwo wúnyóo keeyè pe tɔnɔ' bhe, àle gayèa le. Ké Aatana-le- gèile' to m̄e' bhà, àle sii' è go koà Gwiline Yesu Klisi gi, ke àa yen láà à dàà m̄e' gi-yèa le.” (Wolom 6:23).

Le àle' kwei, ile mii' yé i lekini nu Aatana nè ke i kpóyè' Yesu Klisi lé, ke i lòò' è à kee mínimíniyèa láà, bhè à kún kpókpoá ke i zuu òo gó Pòli' wuu' pe' gílígílié Timotee nè láà à gá. E wu' ye: “N kpóyè' m̄e' à lé láà, án à gànnu ma: e kpókpoá. A-wùn gi, án n leng kèfema' woyèa à bhà láà, e zuu tòà n gi flúúlé, le yáangeen láà è bhɔ le.” (2 Timotee 1:12).

Í i bháa dɔ kpò Aatana lé-yè bhà, ke í bhàiwò à zì Waa Zaazaa

bháa bhà. I lóò' è Aatana kee láà, bhè tó à-zàà tà ke i yáán-
tó Yesu' é lò Aatana pé-zààwééá, ke é mai-wùn-a, ke é zí sii'
àa yen à gá láà àle lengdo' bhà le. Atoosiwo àle koà Gwiline
Kpáa' è nuà díánlé, ke è e pe gi-mèèbò sí láà à gá le." Àle
gwilinebò tóà gwilineá, le lúyáán wunlé-mèèbò tó páipái- lo à
nè sáale le." (1 Timotee 6:15).

À kèè kweiyè láà à gi "Aatana do' àle lengdo' Aatana-á, ke
é ko la' koà Gwiline Yesu Klisi sáà gi láà, àle koo- maa ka
maakéá, ke kao nù pele zaalé kookekòòke gi, è gò' bhi ke
àbhà mēēnē kee bha- bhò' ; ká nù waa à zué, ke ká ka túlú
gi wííii, ke pe kekekèke àa ka bhà koo le. Aatana do' láà, àle
tó- bho le. Abhà gwilinenè yáán' òo góà long bhà gbonggbongle.
Atoosiwo àle lengdo' kpókpóá, le é zí menómèno wunlé-mèèa
le. É sí' liifilii bhà, ke è zin nàa tenglé bhà, é nuu koo do'
gi, è tuàn àle gi, le è zí tóà kwei kwei kweetókwèètóá, le è
to à pe tó-kòà le." (Zude 24:25).

A SPECIAL WORD FROM ANGP
UN MONDE SPÉCIAL DE L'ANGP
UMA PALAVRA ESPECIAL DA ANGP

This booklet "The Heart of Man" is available in over 538 languages and dialects spoken throughout the world (Africa, Asia, The Far East, South America, Europe, etc.) Our Heart Book is now also available on cell phones, tablets, etc from www.angp-hb.co.za or as an APP "Heart of Man" on Android phones.

Le livre du "Coeur de l'homme" peut être obtenu en plus de 538 langues et dialectes parlés dans le monde entier, à savoir: Afrique, Amérique, Asie, Extrême Orient, Europe. Notre Livre du Coeur est maintenant aussi disponible sur votre Téléphone cellulaire, plaques, etc. de www.angp-hb.co.za ou comme une Application "Heart of Man" sur téléphones Android.

Este livro "O Coracao do Homem" é obtido em mais de 538 linguas e dialectos falados em todo o mundo, a saber: (Africa, Asia, America do Sul, Extremo Oriente, Europa, etc). O nosso Livro O Coração do Homem também está agora disponível em telefone celular, tablets, etc. de www.angp-hb.co.za ou como um aplicativo "Heart of Man" nos telefones celulares Android.

The 10 heart pictures contained in this booklet are also available in the form of large coloured picture charts (86 x 61cm) bound together in a set of 10 pictures. These "Heart Charts" can be obtained with European or African features and are particularly suitable to be used in conjunction with the Heart Book for class-teaching, open air evangelization etc. Kindly contact us to ascertain the latest subsidized price of this chart.

Les 10 images du coeur qui figurent dans ce livre peuvent être obtenues en tableaux de couleur, format 86 x 61 cm, avec des physionomies européennes ou africaines. Ils peuvent être utilisés en même temps que le livre du coeur pour des classes bibliques, a

l'ecole du dimanche ou lors de reunions de plein air. Soyez aimable de nous contacter pour assurer les derniers prix en cours du tableau.

As 10 imagens do coracao, contidas neste livro podem ser obtidas num conjunto de 10 imagens em colorido no tamanho de (86 x 61 cm). Estes "Cartazes do Coracao podem ser obtidos com caracterfsticas Europeias e Africanas e podem ser usados em conjuncao com o mesmo livro em classes de ensino biblico, evangelizacao ou ao ar livre. Agradecemos que nos contacta- se para confirmacao do ultimo preco dos cartazes.

Kindly write to us if you are able to assist us with further translations of our free Gospel literature, informing us of the language into which you could translate this Gospel literature. Your assistance would be appreciated.

If you have found salvation in Christ, or have been otherwise blessed through our Gospel literature, please let us know. We would like to thank God with you, and remember you further in our prayers.

Nous vous invitons a nous contacter pour faire des arrangements concernant de nouvelles traductions de notre litterature, nous informant de la langue dans laquelle vous pouvez traduire cette litterature evangelique. Votre aide sera beaucoup appreciee.

Si vous avez trouve le salut en Christ ou si vous avez ete beni par notre litterature, nous vous prions de nous le faire savoir. Nous aimerions remercier Dieu avec vous et prier pour vous.

Nos vos convidamos a nos contactar, afim de fazer qualquer arranjo concernente a novas traducoes de nossa literatura em outras lnguas. Vossa assistencia sera muito apreciavel.

Se tem encontrado a salvacao em Cristo, ou se tem sido abençoado por intermedio da nossa literatura evangelica, faca o favor de nos

informar. Pois nos gostaríamos de agradecer a Deus juntamente convosco, e lembra-lo sempre em nossas oracoes.

For free Gospel literature, books and tracts in over 538 languages, write to:

Pour obtenir gratuitement de la litterature evangelique, des livres et des traites en plus de 538 langues, ecrivez a:

Para obter gratufamente a literatura evangelica, livros e folhetos em mais de 538 lnguas diferentes escreva para:

E-MAIL: info@angp-hb.co.za
info@angp.co.za

ALL NATIONS GOSPEL PUBLISHERS

P.O. Box 2191

PRETORIA

0001

R.S.A.

A Gospel Literature Mission financed by donations
Une Mission de litterature evangelique financee de dons
Missao de literatura Evangelica financiada por donativos

(Reg. No. 1961/001798/08)